

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

DIPLOMSKA NALOGA

LIDIJA KOTNIK

KOPER, 2013

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

Diplomska naloga

VERA, RELIGIJA, MANAGEMENT

Lidija Kotnik

POVZETEK

Diplomska naloga obravnava vero, religijo in management, bistvo proučevanja pa je razumevanje managementa in njegove povezanosti z vero in religijo. V prvem delu je proučena vloga vere v posameznikovem življenju: pomen in izvor posameznikove vere, razmerje med vero in razumom, pripadnost verski skupnosti. V drugem delu je obravnavana vloga religije v družbenem življenju: predvsem njena povezanost z vero in z managementom. Ta je obravnavan v tretjem delu: management kot nova religija, ki jo manager potrebuje za svoje delovanje, gospodarstvo pa za obstoj in rast. Tako za Cerkev kot za management je ključna hierarhična organiziranost.

Ključne besede: vera, religija, razum, management, moč, Cerkev, hierarhija, institucija.

SUMMARY

The thesis consists of three parts: faith, religion and management. The main stress of the thesis lies on management understanding and its connection to faith and religion. Part one points out faith and its role in our lives. It deals with the question of the meaning and origin of one's faith, the relationship between faith and reason and nevertheless the need for belonging to a religious community. Religion in society is the main focus of part two. We mostly focused on its relation to faith and management. Management is discussed in part three, being interpreted as a kind of a new religion, which is essential for the manager to function successfully, and also for the economy's existence and growth. We must not neglect the hierarchical organization, which is familiar not just to the church, but it is also a key element of management.

Key words: faith, religion, reason, management, power, church, hierarchy, institution.

UDK: 005:2-67(043.2)

VSEBINA

1	Uvod	1
1.1	Oprelitev obravnavanega problema	1
1.2	Namen in cilji diplomske naloge	2
2	Vera	3
2.1	Kaj je to vera.....	3
2.2	Čudenje, občudovanje in oboževanje	4
2.3	Vera in razum ali nevarna razmerja	4
3	Religija	8
3.1	Oprelitev religije	8
3.1.1	Religija odgovarja na vprašanja.....	8
3.1.2	Pravila in vedenje do religije	9
3.2	Kako se rešimo trpljenja	10
3.2.1	Svete knjige.....	10
3.2.2	Obred, molitev in meditacija.....	11
3.3	Namen in vloga religije.....	11
3.3.1	Beseda religija.....	12
3.3.2	Religija kot poskus preseganja naravnih meja.....	12
3.4	Kako kritična teorija vpliva na religijo	13
3.5	Religija, oblast in kultura.....	13
3.6	Religija ali religioznost.....	14
3.6.1	Kozmična religija.....	15
3.6.2	Kakšna je škoda, ki so jo tako imenovane religije naredile človeštvu.....	17
4	Cerkev kot institucija, moč, oblast	19
4.1	Moč Cerkve.....	19
4.2	Vloga Cerkve	20
4.3	Ali je v podjetju in Cerkvi potrebna hierarhija, kako to deluje na posameznika.....	21
4.4	Vera ženska zadeva, Cerkev moška	21
4.5	Intervju s teologom Božem Rustjo	22
5	Management	25
5.1	Podjetniški model	25
5.2	Ideja, vizija.....	26
5.3	Miselnost – filozofija managementa.....	27

5.3.1	Zakaj je potrebna institucija.....	28
5.3.2	Zakaj managerji potrebujejo mitologijo.....	28
5.4	Ali je management ideologija.....	29
5.5	Je management objektivni kot znanost in brez vrednot.....	30
5.6	Poslovna morala in etika.....	31
6	Sklep.....	33
	Literatura.....	37

1 UVOD

V diplomski nalogi so predstavljeni izsledki proučevanja presečišč vere, religije in managementa. V nadaljevanju je najprej natančneje opredeljen problem proučevanja, zatem pa so predstavljeni namen in cilji diplomske naloge.

1.1 Opredelitev obravnavanega problema

Srž proučevanja je primerjava vere, religije in managementa. Zanimale so nas povezave med njimi, razlike in podobnosti, predvsem vzporednice med močjo managementa in (predvsem) Rimskokatoliške cerkve (v nadaljevanju tudi Katoliška cerkev ali Cerkev). Zato smo se poglobili tako v cerkveno institucijo kot v podjetje in raziskovali njuno hierarhično organiziranost.

V nalogi se sprašujemo, ali gre za eno institucijo z različnima imenoma, a enakimi cilji, zato poskušamo ugotoviti razlike med njima. Obenem iščemo odgovor na vprašanje, zakaj v današnjem času stremimo k napačnemu mišljenju. Kljub temu da imamo velike želje, smo človekoljubni in hlepimo po nečem boljšem, se vse spreobrne, ko se začne naša vera usmerjati v moč denarja in oblasti. Seveda sledi vprašanje, koliko je to nevarno za management. Do katere mere lahko manager še goji vrednote pozitivnega vodenja in usmerjanja podjetja, a da ga pri tem ne »spotakne« moč pohlepa.

V prvem delu je obravnavana vera. Sprašujemo se, zakaj je vera del življenja, v katero vero verniki verjamejo. Ali obstaja nekaj posebnega, kar daje njihovemu življenju vsebino in smisel. Istočasno ugotavljamo, da smo lahko neverni, pa smo v resnici globoko verni. Ob zavedanju, da je odnos med vero in razumom zelo star, se sprašujemo, kako lahko vernik danes uspešno združuje razum in vero. Omejili smo se na zgodovino zahodne miselnosti, ki razum pogosto jemlje kot oviro pri doseganju duhovno-mističnega izkustva oz. višje stopnje zavesti. Zakaj je vera legitimna samo takrat, ko gre skozi rigorozno sito razumske kritike? Prišli smo do pomembnih ugotovitev, da morda nekoč človek ne bo zadovoljen s tem, v kar mora verjeti na zahtevo drugih. Morda ne bo več želel poslušati njihove resnice, temveč svojo, sicer bi lahko trpela njegova srce in razum.

V drugem delu je podrobneje obdelana religija. V slovenščini še danes nimamo jasnega izrazoslovja na tem področju, saj v vsakdanjem življenju za religijo še zmeraj uporabljamo slovensko besedo vera. Ugotovili smo, da je religija pojav z več razsežnostmi, vera pa je le ena izmed njih. Zato smo opredelili religijo, religijske skupnosti (organizacije, institucije), religijske specialiste in religiozna verovanja. Etimološka razlaga besede religija napeljuje na obvezo in dolžnost, religija od svojih vernikov dejansko zahteva, da jo spoštujejo in ravnajo po določenih pravilih. Religija je verjetno nastala že v mlajši kameni dobi, se oblikovala z

razvojem razredne družbe in končno razvila do stopnje monoteizma. Nastale so svetovne religije, ki imajo tudi skupne značilnosti: pasivno odrekanje, potrpežljivo prenašanje zemeljskega gorja, plačilo v idealnem onostranstvu ...

Glede pojmovanja religije imajo znanstveniki in duhovni voditelji različna mnenja. Nekateri znanstveniki se ukvarjajo z mejo med religijo in kulturo. Je hinduizem religija ali južnoazijska kultura? Pa tudi: je zahodni kapitalizem kultura ali religija? Namreč če management izpolnjuje veliko meril, ki veljajo za religijo, bi tudi management lahko bil neke vrste religija. Religija je lahko še marsikaj drugega. Duhovni voditelj Osho religijo imenuje mrtva skala. Poudarja, da religija ne bi smela biti mrtva organizacija, temveč vrsta religioznosti. Dalje se sprašujemo, ali je hierarhija (podjetniška, cerkvena) potrebna in kako deluje na posameznika. Morda moč verovanja temelji na verjetju v denar in v oblast.

V tretjem delu je proučen management. Predstavljen je kot podjetniški model oz. kult ter povezan z miselnostjo in filozofijo managerja. Sprašujemo se, ali je management tudi ideologija in zakaj je ta institucija potrebna. Namreč, institucija močno vpliva na nastanek in razvoj organizacij. Vse to pa je povezano z ugotovitvijo, da danes brez idej in vizij ne gre. Srečamo se tudi z novo mitologijo, novo religioznostjo: verovanje v »ekonomsko božanstvo« trga, od katerega sta odvisna naše sedanje preživetje in gospodarska prihodnost. Proučili smo, zakaj so nujna etična vodila in morala managerja, kadar je njegov namen doseganja cilja. Ta naj mu ne bi prinesel samo moralnega tržnega uspeha, temveč tudi vedenje, da so ljudje moralni, kadar koristijo drugim.

1.2 Namen in cilji diplomske naloge

Namen diplomske naloge je, poleg ugotavljanja razmerja med vero in religijo, predvsem doseči razumevanje managementa. Posamezni cilji bodo doseženi kot odgovori na spodnja vprašanja.

- Ali je management bližji veri ali religiji? Kje so povezave med njimi?
- Kakšno moč ima verovanje v denar in v oblast? Je to nova religija managementa?
- Kaj je skupnega med načrtovanjem, organiziranjem, kadrovanjem, vodenjem in nadzorovanjem v Rimskokatoliški cerkvi in managementu podjetja?
- Ali je hierarhija v podjetju in Cerkvi potrebna? Kako to deluje na posameznika?
- Zakaj so institucije pravila igre v družbi? Zakaj institucionalne spremembe oblikujejo način družbenega razvoja in so ključne za razumevanje zgodovinskih sprememb?
- Zakaj je vera ženska zadeva, Cerkev in management pa moška?

2 VERA

Vera je pomemben dejavnik v našem življenju. Daje nam posebno zaupanje in moč v nas same. V tem poglavju je vera predstavljena kot naša vsakodnevna spremljevalka. Čutimo jo kot dih, ki nam omogoča življenje in daje upanje vanj. Ni nujno, da verujemo v Boga, in zaradi tega še nismo brezverci. Vera je eksistenca človeka. Vsakodnevno se v nas porajata dvom in nezaupanje, zato želimo prikazati razmerje med vero in razumom ter kako je lahko veren človek danes uspešen, če združuje vero in razum. Iščemo primerjavo med vero in managementom ter ugotavljamo, v kakšni meri to vpliva na delovanje managerja, kadar verjame v to, kar počne.

2.1 Kaj je to vera

Kaj je pravzaprav vera in zakaj je del življenja toliko ljudi? Vera, verovanje (gr. *pistis*, *pistevo*) je zaupanje, priznavanje kakega nauka o zveličanju ali zaupanje v moč božanstev (Meredith 1996).

Thomas More (1478–1535), veliki humanist in politik, je imel o veri zelo jasno stališče:

Vera je dar duha, ki omogoča duši, da ostaja odprta. Vera je prežeta z dušo, je vselej zasajena v prst razmišljanja in spraševanja. Nikoli se tesnobno in kot v samoobrambi ne oklepa svojih prepričanj. Če je zrela, najde prostor tudi za dvom, ki je njena senčna stran. Ko se ogibamo senčne strani vere, ponavadi povečujemo svoje prepričanje, ovijamo ga v fantazije in ločujemo od življenja. Ker živimo le s pozitivno stranjo vere, druga stran godrnjaje in paranoično izraža nezaupanje v druge ljudi in spremembe, ki jih prinaša življenje. (More 1958).

Vera je del življenja. Po vsem svetu ljudje verjamejo, da obstaja nekaj več kot fizični svet. Vsak dan zaznavamo stvari z svojimi čutili, vendar vemo, da je vse to pogojeno z nekaj več. Z nekaj posebnega, imenovanega »božansko«. Zato verni ljudje verjamejo in imajo vero. Je ena stalnica v življenju, ki daje življenju vsebino, smisel in upanje. Vera v upanje v boljše življenje, vera v naš obstoj, vera, da upravičimo svoj obstoj. Prav tako je duhovna razsežnost lahko tudi naša resnica. Resnica, v kateri smo prepričani, da delamo dobro sebi in drugim. Naša zavest, ki jo občutimo, ko živimo, a je ne moremo otipati. Zato pravimo, da je ta razsežnost duhovna, ne fizična. O njej je težko govoriti, ker je ni mogoče spoznati po običajni poti, kot npr. znanstvena dejstva. Verni ljudje pravijo, da idejo duha lahko občutijo, čeprav je ne morejo opisati. Duh je to, kar daje nečemu notranje bistvo in določen značaj. V starih časih so opisovali duha kot iskro ali dih, ki daje življenje. Vse, kar pomaga ljudem, da se približajo duhovnemu svetu, velja za posvečeno oz. sveto in se obravnava z velikim spoštovanjem (Meredith 1996).

2.2 Čudenje, občudovanje in oboževanje

Z rojstvom nam je vera dana v zibelko. Dobronamerni starši nas želijo usmerjati po pravi poti. Usmerjajo nas v veri, da delamo prav, da verjamemo v ljubezen, življenje, najdemo smisel življenja. Kaj pa je smisel življenja? To je naše življenje. Vse, kar naredimo, je dobro v veri naše biti. Zato lahko trdimo, da nihče ni brez vere.

Veliko jih sicer ne veruje v Boga, a zaradi tega še niso brezverci. Brezboštvo ni isto kot brezverstvo. Vera je temeljno določilo človeka, heideggerjevsko rečeno, spada med osnovne eksistencialne človeka kot eksistence. Pomeni, da človek je eksistenca. S krščanskega vidika gledano, se rodimo kot pogani. Človeka šele krst spremeni v kristjana, tj. v pripadnika te specifične religije. Nato so potrebni še dodatni elementi, da človek postane katoličan, neke »vrste« organiziran vernik. Z vero kot vero zato ne moremo dokazati nujnosti obstoja religije. Narobe, ker religije obstajajo le, kolikor obstaja vera kot vera. Vera, ki se nam tu, na začetku, predstavlja predvsem kot vprašanje (Hribar 2008, 1).

Vprašanje vere mogoče ni tako preprosto, kot se nam zdi. Vendar če razmislimo, vse okoli nas je obstoj, obstoj vsega. Se dogaja, živi, raste, giblje in za nas je to mogoče zadosten razlog, da verjamemo. Čeprav ne poznamo izvora oz. vzroka, zakaj se vse to dogaja. Lahko rečemo preprosto, da je čudež.

Dokler nimamo odgovora na to vprašanje, smo morda brez trdne vere, pa se imamo vseeno za globokega in prepričanega vernika. Ali pa obratno. Morda se imamo za brezverca, pa smo v resnici globoko verni. Do teh nesporazumov, ponavadi neosveščenih, prihaja, kolikor izhajamo iz povsem določene, omejene predstave o veri, ne pa iz vere kot vere, ki jo nosimo v sebi, ne glede na pripadnost tej ali oni kodificirani in kanonizirani veri, tj. religiji (Hribar 2008, 1).

2.3 Vera in razum ali nevarna razmerja

V vsakodnevem življenju uporabljamo razum. Razum nas vodi in gospodari našemu telesu. Telo ponavadi reagira tako, kot razum želi. Razum omogoča razmišljanje. Analiziramo situacijo, tako nam razum da idejo in jo potem razvijamo. Z idejo analiziramo in uresničimo načrt. Ustvarjamo in gradimo. Tukaj si lahko tudi zastavimo vprašanje: kdo uporablja naš razum? V zahodnem svetu je razum bolj cenjen kot intuicija. Intuicija prihaja iz naše zavesti. Zavest je povezana z našo vero. Dejstvo je, da se vera in razum povezujeta, istočasno lahko delujeta eden brez drugega.

Vprašanje odnosa med vero in razumom je zelo staro. Aktualno je bilo že vse od antike do razsvetljenstva, še posebno živo, pogosto tudi pereče in za marsikoga moteče, pa je v približno v zadnjih treh stoletjih. Je v današnji dobi znanosti in eksperimentov vera sploh še

»razumna opcija«? Ali sploh mora biti razumna? Znanost, uspešen dosežek človekovega razuma, nam govori z odločno avtoriteto. Ves čas je na preži ter zahteva poslušnost in potrditev, da je nekaj znanstveno dokazano (Andrejč 2005).

Andrejč (2005) se nadalje vpraša, kako lahko uspešen človek danes na uspešen način združuje razum in vero. Kako se na osebni spoznavni ravni vera kombinira z razumom? Kakšno avtoriteto naj za kristjana (omejujemo se na rimskokatoliško vero) ima kateri od njiju? So na prvem mestu razumski argumenti, na podlagi katerih naj gradimo vero, ali pa je lahko prva vera, ki se pojavi kot Božji dar in jo vzamemo kot danost, ter se kasneje vprašujemo po njeni skladnosti z razumom?

Vedeti moramo, da razum nima rad sprememb. Že misel, da bi se spremenilo kaj, kar ni v njegovem vsakdanjem urniku, ga utruja. Postane bolj pazljiv in istočasno tudi ogrožen. Pojavi se strah, a obenem – protislovno – hoče več. Razumu nikoli ni zadosti. Razum človeka »sili«, da more nekaj doseči, in ga sprašuje, ali je srečen.

Omejimo se na zahodno misel in se za sedaj ognimo vzhodnjaškimi pogledom, ki razum pogosto jemljejo kot oviro pri doseganju duhovno-mističnega izkustva oz. višje stopnje zavesti. V zahodni misli je na enem koncu spektra pogled, ki mu lahko rečemo razsvetljenski (Andrejč 2005).

»Vera je legitimna samo takrat, ko gre skozi rigorozno sito razumske kritike« (Andrejč 2005). Tipični predstavniki takšnega razmišljanja so filozofi Descartes, Hume in Locke; od filozofov dvajsetega stoletja pa denimo Bertrand Russell na ateistični strani in Richard Swinburne na teistični. Za te mislece je značilno zaupanje, da lahko z razumom izoblikujejo jasne, definitivne in univerzalne kriterije za presojo, kaj verjeti in česa ne (prav tam).

Treba je reči, da se ti filozofi med seboj pogosto ne strinjajo glede omenjenih kriterijev, še manj pa glede verovanj, ki naj bi bila temeljna ali ki bi prestala »sito razuma«. Drug problem tega pogleda je ugotovitev, da v resnici skoraj ničesar ne moremo dokazati »onstran možnosti dvoma«. Nekateri filozofi menijo, da je vse, kar je res gotovo, zgolj trditev, da »nekaj obstaja«. To nam ne pove ravno veliko. Če hočemo postaviti tako visoke racionalne ideale (ali vsaj blizu tega, denimo »zelo visoko verjetnost«) za naša verovanja, pač ostanemo brez vseh ali večine naših temeljnih in najpomembnejših verovanj, na temelju katerih se ravnamo v življenju. (Andrejč 2005)

S tega stališča bi pomenilo, da vera ne potrebuje razuma. Razum deluje ločeno in se ravna – po čem? Po vesti? Kaj pa je vest? Vrednota, ki nam je dana od vsega začetka. Vsak se ravna po svoje. Vsak misli, da dela prav. To je razum, ki nam narekuje, kako naj dosežemo svoje ideje, ki nas vodijo do cilja. Manager bo dobil idejo in jo uresničil s pomočjo podjetja. Dobrobit podjetja je zaslužek (bilanca na koncu leta) in s tem dobiček. Kaj s tem dosežemo? Zavedati se moramo, da je vedno več ljudi na robu, ljudje so na pragu revščine. Ozrimo se okrog nas. Kaj vidimo? Ljudi, ki trpijo, okolje, ki umira. Tu ni pomembno, da deluje samo

razum. Tukaj in sedaj se moramo poglobiti v našo intuicijo. Povezati se z vero, ki naj bi nas vodila po poti nesebičnega pravega življenja. Vendar moramo biti tudi pazljivi. Vera je dvorezen meč.

Ljudje smo čudna bitja. Smo dobromiselni in pogosto lahkomiseln. To je odlična podlaga za vero. Človek nima pomislekov, dokler ima sam opraviti z Bogom, kajti lahko se zanese, da ga Bog ne bo osleparil. Toda človek ima veliko manj opraviti z Bogom kakor z njegovimi zastopniki (predstavniki Cerkve), z drugimi ljudmi torej, ki niso, kot je Bog. Zastopniki lahko človeku marsikaj pripovedujejo, kajti zagotavljajo mu, da je vse, kar govorijo, v prid njegovi večni sreči in zveličanju. Tako vernik brez vprašanj verjame vse, kar ga učijo, da mora verjeti in početi, kajti če mu pride naproti veljak po Božjem naročilu, je vsak dvom pregrešen, je obsojen kot greh in pregreha (Ranke-Heinemann 2000).

Sedaj se bomo osredotočili na vero do Boga. Primerjali bomo vero, ki je odvisna od posameznika, in vero, posredovano od verske skupnosti, ki jo posameznik spozna prek staršev ali širšega družbenega okolja oz. se zanjo sam odloči. Bližja nam je rimskokatoliška vera, zato ji bomo namenili tudi več pozornosti.

Uta Ranke-Heinemann, nekoč teologinja, ima zelo kritično, skoraj negativno mnenje o veri. Pravi, da ima kristjan v svojem življenju z Božjo resnico opraviti samo in izključno posredno: »Kar je razodel Bog, nas uči Katoliška cerkev« (2000). Ali, kakor poje neka katoliška cerkvena pesem: »Verujem, Bog, in ti zaupam, kar Cerkev tvoja nas uči, ti sam si razodel ji, naj je zapisano ali ni« (prav tam). Kristjan torej sliši resnico, če jo sploh sliši, samo iz druge roke. Toda resnica, ki gre skozi tuje roke, je prikrojena resnica. In tudi Bog, ki ga človek sreča na koncu cerkvene razpečevalske verige, je prikrojen Bog. Resnica ali tisto, kar je od nje preostalo, se je spričo teološkega neumevanja pastirjev izničilo v nerazumljeno in tudi nerazumljivo gmoto ter s tem v lažno prazno verovanje, praznoverje nove vrste.

Cerkev človeka vabi k verovanju in ne k razmišljanju. Tako se človek vse življenje uri v tej krščanski telovadbi izrekanja »ja« in »amen«, kar je isto kot »ja«, le da ne trpi več nobenih nadaljevanj. V veri, ki blagruje vernike, nikoli pa dvomljivcev, spraševalci ne dobijo blagoslova in so marsikateremu verniku sumljivi. Pri tem je spraševanje krščanska vrlina, le redko pa je vrlina kristjanov (Ranke-Heinemann 2000).

Kaj je krščanstvo in kdo so kristjani? Človek naj bi se rodil po Božji podobi. Tako piše v Svetem pismu in tega se drži tudi krščanstvo. Krščanstvo je monoteistična religija. Ena od dvanajstih glavnih svetovnih religij, ki temelji na naukih Jezusa Kristusa. Pripadniki krščanstva se imenujejo kristjani. Krščanstvo se predstavlja kot edina prava religija. Religija, ki jo je Bog hotel za vse ljudi. Za kristjane je edina pot Kristus in verujejo, da je Jezus Božji sin in odrešenik. Kot judovski mesija je prišel na Zemljo, bil križan, umrl, tretji dan vstal od mrtvih, in je s svojo daritvijo na križu ljudi odkupil za odrešenje. Za krščanstvo in posebno za

kristjane je zaradi te daritve križ simbol. V dveh tisočletjih obstoja se je krščanstvo razcepilo na tri večje veje: katolištvo, pravoslavlje in protestantizem. Vsaka od teh treh vej se povezuje in združuje v svoji Cerkvi (Krščanstvo 2012).

Časi se spreminjajo in z njim tudi ljudje. Ne živimo več v srednjem veku, v katerem so čaravnice in heretike pobijali in zažigali na grmadah. Danes naj bi človek podal svoje mnenje, brez strahu. Danes naj bi imeli svojo svobodno voljo, miselnost. Svoboda govora naj bi bila pravica ljudi.

Zato v prihodnosti človek ne bo več zadovoljen s tem, kar mora verjeti na zahtevo drugih, morda ne bo več hotel poslušati njihovih pravljic in jih imeti za resnico, ker pri tem trpita njegovo srce in razum. A kam naj se obrne? Cerkvi nista mar razum, prosvetljenost ljudi pa še manj. Vsakršno prosvetljevanje se ji zdi sumljivo in pogosto vredno obsodbe. Cerkev govori le o žalitvi verskih čustev. Na take žalitve zelo pazi in jih je pogosto gnala pred sodnika. Na žalost pa premalo pazi na žalitve verskega razuma, kajti verovanje in razum se ne izključujeta. Verskega razuma zakon sploh ne varuje. Pravno gledano ga sploh ni. Tako je človek, ki želi spoznati resnico in pri tem ne misli zgolj prepisane resnice cerkvenih dostojanstvenikov, prepuščen samemu sebi. Marsikdo poreče, da to škoduje veri (Ranke-Heinemann 2000).

Ob zaključku prvega dela besedila lahko povzamemo, da razum veri ne more škoditi. Veliko prej in pogosteje je religija škodila razumu in veri. In hotenje, da bi verovali brez škode za razum, je, če prav pogledamo, dejanje resnične pobožnosti. Pa naj je to religioznim institucijam všeč ali ne. Če se človek, ki ga žeja po neposredni, pravi in večji resnici, kratko malo umakne velikim besedam in praznim pridigam, se utegne zgoditi, da v njegovi temi vstane nova, lepa in blaga resnica, namreč resnica o Božji usmiljenosti, ki so jo zakrile številne cerkvene pravljice, a je vendarle edina resnica in tudi edino upanje (Ranke-Heinemann 2000).

3 RELIGIJA

Religijo lahko razumemo kot pot do odrešitve ali osvoboditve. Vendar se na to pot podamo sami. Mi smo lastniki svojega življenja, mi smo ustvarjalci svoje prihodnosti. Svojo pot spreminjamo, da nas pripelje do končnega cilja. Marsikatera religija se ima za odrešiteljico. To je popolnoma zgrešeno pojmovanje. To je narobe promovirana oz. interpretirana religija. V tem delu bomo obravnavali religijo in svoje dolžnosti do nje. Nobenega odgovora na pomembna vprašanja, ki jih postavlja religija, ni mogoče dokazati in preizkusiti z razumom. Vera in religija se dopolnjujeta, ena brez druge ne moreta. Istočasno se povezujeta tudi religija in management. Management kot nova religija. Pri tem je najpomembnejše, da ljudje razumejo, v kaj verujejo. Zato ne smemo dopustiti, da religija postaja politična dejavnost ter tako močne organizacije oblikujejo naš način razumevanja in presojanje sveta.

3.1 Opredelitev religije

Nihče natančno ne pozna izvora religij in besede zanjo dolgo časa sploh ni bilo. Beseda religija izvira iz latinske *religio* in pomeni obveza ali dolžnost. Ljudje so bili povezani z vero, življenjem, niso pa razmišljali o besedi; posebna beseda zanjo sploh ni bila potrebna. Tudi danes je pojma vera in religija težko opredeliti, da bi bilo to splošno sprejemljivo. Vseeno poznamo nekaj pojmov, ki so skupni vsem veram, delno tudi religijam (Meredith 1996).

Še danes v slovenščini nimamo jasnega izrazoslovja s področja religije. Mogoče zaradi pomanjkanja temeljnih družboslovnih del o religiji to niti ni tako čudno. Seveda ni presenetljivo, da iz sicer razmeroma kvalitetne domače strokovne družboslovne literature ni v splošnejšo jezikovno rabo seglo več vplivov. V slovenščini za besedo religija še vedno uporabljamo besedo vera, kar pa ne privede ravno do natančne razprave o religiji. Religija je namreč pojav z velikim številom razsežnosti in vera je le ena izmed njih. Tudi drugi jeziki so prevzeli tujko religija, za vero pa uporabljajo domače besede (v angleščini *faith*). V našem prevodu smo dosledno slovenili izraze, za katere premoremo ustreznice (religiozno tradicijo smo npr. prevajali kot veroizpoved), tujke pa smo ohranili na mestih, kjer slovenski nadomestki izvornih pomenov ne pokrivajo popolnoma. Zato govorimo o religiji, religijskih skupnostih (organizacijah, institucijah), religijskih specialistih, religioznih verovanjih ipd. (Stark in Bainbridge 2007, 17).

3.1.1 Religija odgovarja na vprašanja

Zjutraj vstanemo in se večkrat vprašamo, zakaj je vse to potrebno. V svojem življenju bi želeli početi nekaj ustvarjalnega in nismo prepričani, ali je to, kar delamo, v naše veselje. Porajajo se nam vprašanja o našem obstoju. Religije naj bi imele to vlogo. Sprašujejo in skušajo odgovoriti na nekatera izstopajoča pomembna vprašanja: Zakaj je bil ustvarjen svet? Kako naj

ljudje živijo? Zakaj je toliko trpljenja? Kaj je po smrti? Judje, kristjani in muslimani imajo podobno pripoved o stvarjenju: Bog je ustvaril svet ter iz prsti naredil prvega moža Adama in ženo Evo. Živela sta v raji, bila sta naga in se nista sramovala sebe. Vendar nista poslušala Boga in sta zaužila sad s prepovedanega drevesa ter sta bila tako izgnana iz raja. In še dandanes živimo težko življenje ... Tako piše v svetopisemski Stari zavezi. Za nekatere je to le knjiga. Tako nobenega odgovora na pomembna vprašanja, ki jih postavljajo religije, ni mogoče dokazati. Lahko verjamemo v to, kar sami mislimo, in pridemo sami do svojih zaključkov. Naj obvelja naše mnenje ali moramo preprosto zaupati odgovoru (Meredith 1996)?

Človek razmišlja in s tem dojema sebe kot skrivnost. Ozremo se v nebo in vidimo neskončno vesolje, pa se nam porajajo vprašanja. To so čustvena vprašanja, ki povzročajo nemir in tesnobo. Istočasno pa živimo v prepričanju, da se nam nič ne more zgoditi in verjamemo, da bo vse dobro. Vse je samoumevno. Upamo v svoje življenje in življenje samo. Upamo v svojo prihodnost in prihodnost svojih otrok. Ne pomislimo, da lahko pride do uničenja vesolja. Seveda, kakšen smisel bi imelo življenje, ki ne traja (Hribar 2008,7).

To pomeni, da odgovor je v nas samih? To so zapletena vprašanja. A le na videz, zaradi svoje kozmične razsežnosti, recimo, prostorske in časovne neskončnosti. Zares zapleteno vprašanje je eno samo, to pa je vprašanje naše lastne biti. Biti vsakogar izmed nas. Čemu nam v naši biti gre za to bit samo, ko pa nas na koncu vendarle ne čaka nič drugega kot konec? Ali res nič drugega? Številna verstva (in pozneje religije) so bila prva, ki so skušala odgovoriti na to vprašanje, in vsaka religija zase je odgovor nanj tudi našla. (Hribar 2008, 7)

3.1.2 Pravila in vedenje do religije

Religije imajo to moč, da zahtevajo od svojih vernikov, da se ravnaajo po določenih smernicah in pravilih. Religija je za nekatere tako sveta, da jo brezpogojno izpolnjujejo. Vsaka religija ima do svojih vernikov določene zahteve, ki se jih verniki tudi držijo. So verstva, kjer ljudje živijo v revščini, otroci umirajo, nimajo osnovnih življenjskih potrebščin, vendar njihova vera nasprotuje uporabi kontracepcije za načrtovanje družine. Redke religije pa menijo, da je kontracepcija dobra (Meredith 1996).

Dejstvo je, da religije imajo moč nad ljudmi. Imajo močno družbeno zavest ter vplivajo na odločanje in na uravnavanje naših življenj. Tako lahko tudi predpostavljamo, da je vodilo managementa vodenje in organiziranje, s čimer usmerja delavce in vpliva nanje. V nadaljevanju bomo spoznali, da je tudi management lahko religija.

Religija je nastala po prej prevladujoči »čredni zavesti« (Marx [1844] 2000) na stopnji rodovne družbe, verjetno v mlajši kameni dobi (pred približno 40–50 tisoč leti), z razvojem zmožnosti abstraktnega in posploševalnega mišljenja. Religiozno zavest so tedaj predstavljali antropomorfično preoblikovani naravni pojavi (lovno čaranje, totemizem, magija). Kasneje

se je razvilo osebno verovanje v bogove (politeizem). Nato se je religija razvila do stopnje monoteizma in nastajati so začele svetovne religije, ki imajo bistvene skupne značilnosti: pasivno odrekanje, potrpežljivo prenašanje zemeljskega gorja z vero v odrešenje in plačilo v idealnem onstranstvu. Religije se v glavnem delijo na: monoteistične (enobožne), politeistične, kjer stoji več bogov nasproti svetu; panteistične, kjer je svet pojmovan v bogu. Lahko jih delimo tudi na naravne, ki dojemajo svet v naravnih predmetih, razodete, ki so jih ustvarile kake bolj ali manj zgodovinske osebnosti, rodovne, nacionalne in univerzalne religije, ki se žele razširiti po vsem svetu in zaobjeti vse religije (krščanstvo, islam, budizem, šintoizem ...) (Partridge 2009, 11).

3.2 Kako se rešimo trpljenja

Omenili smo že, da naj bi religija imela vlogo spraševanja, ne dajanja odgovorov. Tako tudi nima odgovora na vprašanje, zakaj trpeti. Ima pa dober odgovor na vprašanje, kaj narediti, da omiliš trpljenje. Verjeti, zaupati in izpolnjevati verske nauke. Tako bomo rešeni svojih grehov in prizaneseno nam bo s trpljenjem po smrti. To je naša odrešitev in končna osvoboditev (Meredith 1996).

V nadaljevanju bomo predstavili, kaj vse religija vsebuje, kako razlaga svete knjige, zakaj so potrebni duhovniki ter čemu služita bogoslužje in molitev. Tudi managerji v podjetju imajo svoje prijeme in rekvizite, ki jih uporabljajo za boljše vodenje in organiziranje svojega dela.

3.2.1 Svete knjige

Z rojstvom dajo starši otrokom svojo veroizpoved in starševska dolžnost je, da otroke poučijo o nauku vere. Tako jih peljejo k »verouku«, da se še bolj posvetijo svetim knjigam. Do svetih knjig se izkazuje posebno spoštovanje. Knjiga naj bi bila navdihnjena od Boga. To pomeni, da je večna. Tisti ljudje, ki verjamejo ortodoksno in se natančno držijo napisanega, se imenujejo tradicionalisti, konservativci, fundamentalisti. So verni ljudje, ki spoštujejo in berejo svete spise, istočasno pa se zavedajo, da življenje prinese spremembe in da se spreminjajo družbene razmere. Zato imajo sveto knjigo kot vodilo v vsakdanjem življenju (Meredith 1996).

Managerji nimajo ravno svetih knjig, imajo pa vodilo in določena pravila, ki naj bi jih vodila, da znajo pravilno usmerjati. Niso ravno duhovniki, kakor so tisti v mnogih religijah, ki izvajajo bogoslužje. So direktorji, vodilni delavci, managerji svojega podjetja. Ni nujno, da je podjetje veliko, da organizira svoje ljudi in jih vodi po pravi poti. Prav tako ima podjetje svoje »bogoslužje«. Bogoslužje pomeni, da Bogu izkazujemo posebno spoštovanje. Tudi managerju je izkazano spoštovanje, če ga je vreden.

3.2.2 Obred, molitev in meditacija

Ljudje imamo radi obrede. Vanje vključujemo spoštovanje in čaščenje višje nevidne sile, ki naj bi ustvarila svet in ga tudi nadzoruje. Zanj imamo različna imena. Lahko jo imenujemo vesolje, energija ali absolutno. Različna ljudstva častijo in iščejo oporo na različne načine. Lahko bolj ali manj osebno iščejo oporo ali sprašujejo za pomoč. Nekatere vere imajo več bogov. Večina religij uči, da najvišje sile ni mogoče opisati, zato je ne upodablajo. Judje niti ne izgovarjajo imena svojega Boga na glas, ker je tako svet in nedotakljiv; njegovo ime pišejo v skrajšani obliki (YHWH). Del te dediščine je ohranjen v Svetem pismu (Stara zaveza), ko se zavrača govorjenje o Bogu »po nemarnem« (Meredith 1996).

Obred je zelo pomemben. Različna verstva imajo svoja pravila in navade. V krščanstvu so klečanje, priklanjanje, pokrivanje glave in sezuvanje, preden se začne obred bogoslužja, znamenja ponižnosti (Meredith 1996).

Ne smemo pozabiti na molitev. Molitev danes ne velja samo za verne. Tudi v vsakdanjem življenju se človek zateka k molitvi, prosi. Z molitvijo se obrača vase, v tistem trenutku išče moč v sebi ali pa izrecno prosi svojega Boga. Molitev je neke vrste meditacija, pri kateri človek doseže svoj notranji mir. Je pripomoček za koncentracijo. V mnogih religijah uporabljajo za boljšo koncentracijo molek, sveče, kadilo (Meredith 1996).

3.3 Namen in vloga religije

V nadaljevanju bomo predstavili tri klasične razlage, ki so si med seboj različne, obenem pa povezane. Trdijo, da gre pri religiji za slepilo, da je idejo o bogu treba zavreči. Tudi to, da si je človeštvo izmislilo to idejo o bogu. Vsaka razlaga lahko velja za funkcionalistično, če jemlje religijo kot institucijo, ki ohranja povezavo med posameznikom in skupnostjo.

»Verni ljudje čutijo, da je tisto, v kar verujejo, resnično« (Meredith 1996). Do sedaj smo ugotovili, da imajo religije pomembno vlogo. Nekoč ni bilo znanstvenih razlag in je religija razlagala nerazumljive pojave, seveda vsaka na svoj način. Namen religije je, da se ljudje zatekajo k njej, iščejo v njej oporo, s čimer se zmanjšuje strah, ki se vsakodnevno poraja. Psihologi imajo različna menja glede takega spopadanja z življenjskimi težavami. Eni ugotavljajo, da je primeren, drugi pa menijo, da se ljudem tako zapira pot, saj izgubljajo samozavest in ne zaupajo v svoje sposobnosti. Na ta način religija preprečuje, da se ljudje sami soočijo s svojimi življenjskimi problemi (Meredith 1996).

Danes, še posebno na zahodu, je vse več kritik na račun religije. Pojavile so se razne teorije o nastanku religije in o njeni družbeni vlogi. Zato razne teorije pojasnjujejo, zakaj, recimo, ljudje mislijo, da nevidni del njihovega telesa (navadno imenovan »duša«) preživi telo. Zakaj mislimo da smo sami v vesolju. Ali smo? Mogoče vladajo vesolju mogočna bitja? Te teorije

so večinoma funkcionalistične. Prizadevajo si namreč določiti družbeno, psihološko ali politično vlogo stvari, ki jim pravimo religiozne. Navedli bomo tri, ki so najbolj značilne za naš čas in najbolj razširjene med ljudmi (Partridge 2009, 11–12):

- Karl Marx (1818–1883) je v spisih o politični ekonomiji pojmoval religijo kot pomirjevalo, ki uspava. Religija je za človeka nevarna, ker mu jemlje moč in pogum, da bi se uprl krivici in ustvaril svet, kjer religija ne bi bila več potrebna. Kajti za življenje, v katerem bi zavladala pravičnost in svoboda, je odgovorno bitje samo.
- Emile Durkheim (1858–1917) je v svojo sociološko definicijo religije vključil verovanja in dejanja, ki naj omogočijo vanje vključenim posameznikom, da izoblikujejo skupnostno, socialno identiteto.
- Sigmund Freud (1856–1939) ima podobno stališče do religije kot Marx, vendar iz drugih razlogov. Religija se rodi iz potrebe, da človeku omogoči znosno življenje. Poudarja občutek krivde, ki izvira iz človeških želja. V svojih psihoanalitičnih proučevanjih je religijo primerjal s sanjami, ki pomagajo ljudem sproščati antisocialne strahove na način, ki ne ogroža njihovega mesta v skupini.

3.3.1 Beseda religija

Beseda religija nam verjetno pove več o uporabniku besede kot o sami stvari, ki naj bi bila označena. Freudovski psihoanalitik, na primer, ne bo sklepal, da ima sama religija vlogo zatiralke množic, kajti freudovska teorija izključuje tak marksistični sklep. Če nogometne tekme, denimo, izpolnjujejo veliko meril, ki veljajo za religijo, in je potemtakem tudi nogomet nekakšna religija, se vprašamo, česa potemtakem ne bi mogli imenovati religija. Kaj je torej religija? Religija je – kot katera koli druga beseda v našem izrazju – zgodovinska tvorba, ki jo različni družbeni dejavniki uporabljajo za različne namene: za označevanje nekaterih delov družbenega sveta, da bi jih slavili, poniževali ali pretresli. Morda je religija še marsikaj drugega, vendar je vsekakor retorični izraz (Partridge 2009, 11–13).

Če je religija retorični izraz, lahko sklepamo, da je management tudi nova sodobna religija. Ima vse značilnosti religije. Management ima prav tako določene smernice, pravila, dolžnosti do sebe in drugih, ki naj bi se jih držali. Ravno tako je management filozofija, ki jo usmerja sam človek (manager).

3.3.2 Religija kot poskus preseganja naravnih meja

Katere meje? Mogoče meje odgovorov, ki jih na človekova vprašanja lahko da filozofija? Pravijo, da filozofija razmišlja o zadnjih vprašanih človekovega bivanja in bitja sploh. Religija je torej stvar človeka, ki se sprašuje o poslednji resnici svojega življenja, o smislu vsega, kar obstaja. Na filozofski način. Kot smo že večkrat omenili, je religija eden prvih

pojavov človekovega razuma. Izvedenec za primitivna verstva človeštva A. Leroi-Gourhan (1990) trdi, da imamo prve sledove o religiji iz dobe, ko se človeški možgani povečajo. To pomeni iz dobe, ko je človek začel razmišljati. Mi razmišljamo. Bolj ko razmišljamo, bolj dojemamo sebe kot skrivnost, več imamo vprašanj in ta vprašanja so neskončna. Ali lahko povzamemo, da smo ena velika skrivnost in če se zazremo sami vase – smo božanski (Rode 1977, 9)?

3.4 Kako kritična teorija vpliva na religijo

Kritična teorija je način razmišljanja. To je teorija o tem, kako naše prevladujoče zamisli o religiji prevladajo in zagospodujejo. Skuša prepoznati skrita stališča in ugotavlja, da vse ideje o religiji vsebujejo teoretično stališče o spoznanju. Tudi takrat, kadar je tako stališče zanikano. Kritična teorija je postopek raziskovanja religije z nizanjem kritičnih vprašanj o svetu in spornih idejah. Tako kot druge podobne znanstvene raziskave se ne omejuje samo na proučevanje religije. Zanima jo način mišljenja o svetu. Sprašuje se celo o mejah med različnimi znanstvenimi disciplinami in gre čez te meje. Kritična teorija razpravlja tudi o ideji religije kot zahodni (predvsem krščanski) kategoriji, ki temelji na domnevi, da je verovanje pomembnejše od tega, kako ljudje živijo. Ravno te kategorije potem uporabljajo znanstveniki, ko proučujejo razmerja med kulturami in verovanja nekrščanskih ljudstev. Prav tako proučuje izročila in kulture brez vnaprejšnje ideje, ki bi domnevala, da obstaja nekaj posebnega in drugačnega, kar lahko imenujemo religija ali biti religiozen (Partridge 2009, 30). Kasneje v nadaljevanju bomo bolj nadrobno spregovorili o religioznosti. Kritična teorija je lahko tudi podlaga, ki omogoča opazovanje managementa kot religije in nas vodi do določenih odgovorov.

Omenimo ponovno znanost. Znanstveniki obravnavajo krščanske misijonarje v drugih kulturah in se sprašujejo, ali je hinduizem religija ali južnoazijska kultura. Hkrati se lahko vprašamo, ali je zahodni kapitalizem kultura ali religija? Ne smemo pozabiti, da se kritična teorija ukvarja s povezanostjo vedenja in političnih nazorov ter proučuje prevladovanje zahodnih idej, zlasti evropsko-ameriških (Partridge 2009, 28–29). V tem primeru ne smemo dopustiti, da religija postane politična dejavnost, in mirno gledati, kako močne organizacije na različnih koncih sveta oblikuje naš način razumevanja in presojanja sveta.

3.5 Religija, oblast in kultura

V nadaljevanju prikazujemo kritično teorijo, kako razmišlja o religiji, ujeti v omrežje oblasti. Raziskuje tudi, kako sta razvoj in zloraba kolonializma vplivala na vznik religije kot ideje. Na ta proces močno vplivajo državna oblast, politični režim in globalizirani svet kapitalizma. Ne

smemo pozabiti, da kritična teorija objavlja zlorabe oblasti v zgodovini in preiskuje, kdo ima korist od takega ali drugačnega mišljenja o svetu (Partridge 2009, 31).

Odkriva tudi tiste, ki so odrinjeni na obrobje in se ne morejo zavzemati zase. Raziskuje položaj rase, spola, spolnosti in ekonomskega bogastva. S tem želi prikazati, kako ideje o religiji pogosto podpirajo tiste, ki imajo moč in oblast, tako imenovano vladajočo izobraženo elito belih zahodnjakov. Zanimivo je tudi to, da odpira vprašanja o odvisnosti poročil o krščanski zgodovini. Proučuje krščanstvo na podlagi njegovega afriškega, zlasti etiopskega izročila ter poudarja pomen Avgušтина kot Afričana. Raziskuje vpletenost budističnih menihov v politično dejavnost in razkriva, kako zahodni mediji pačijo razumevanje islama. Kritična teorija razpravlja o meji med religijo in kulturo. Želi dokazati, da je za razumevanje izredno pomembno, kaj ljudje delajo, ne pa, kaj verujejo (Partridge 2009, 31).

S takim pogledom lahko religijo uporabimo za vse civilizacijske dejavnosti. To pomeni – še enkrat poudarimo – tudi za nogomet, nakupovanje, modo, klubsko kulturo in marsikaj drugega. Prav tako prikazuje zgodovinske korenine družbenih institucij: vlad, šol, bolnišnic in pravnih zakonov. Vsebujejo ideje, ki jih je mogoče opredeliti za religiozne, čeprav to ni takoj opazno. S tem kritična teorija korenito spreminja pojmovanje svetovne zgodovine. Kritična teorija želi povedati tudi to, da postaja proučevanje religije politična dejavnost in da močne organizacije na različnih koncih sveta oblikujejo naš način razumevanja, kar vpliva na našo presojo sveta (Partridge 2009, 31).

3.6 Religija ali religioznost

Pojmovanja religije se med znanstveniki in duhovnimi voditelji razlikujejo. Kontroverzni duhovni voditelj Osho (1994) pravi, da religija ni to, kar ljudje mislijo, da je. Zanj so tako imenovane religije mrtve skale. On ne uči religije, ampak religioznost. Tekočo reko, ki vseskozi spreminja svojo smer, vendar na koncu doseže ocean. Religija je zanj kakovost in ne organizacija. Vse religije, ki obstajajo na svetu, in njihovo število ni majhno (tristo religij), vse so mrtve skale. Ne tečejo, ne spreminjajo se, ne premikajo se s časom. In vse, kar je mrtvo, nam ne bo pomagalo. Skala ti mogoče pride prav, kadar hočeš narediti grob. Nadaljuje: »Vse tako imenovane religije so kopale grobove za vas. Uničevale so vaše življenje, vašo ljubezen, vašo radost. Vaše glave so polnile z izmišljotinami, iluzijami, halucinacijami o Bogu, o nebesih in peklu, o reinkarnaciji in z drugimi bedarijami. Zaupam temu, kar teče, kar se spreminja, giblje ... saj je to lastnost življenja. Življenje pozna samo eno stalno stvar, to je sprememba. Samo sprememba se nikoli ne spremeni, vse ostalo se spreminja« (Osho 1994).

Religioznost je tista, ki vključuje resnicoljubnost, iskrenost, odkritosrčnost, naravnost, globok spoj z vesoljem, ljubeče srce, prijateljstvo do vsega. Vse je ustno izročilo in za to niso potrebni nikakršni spisi. Zanj svetih spisov sploh nikjer ni. Sveti spisi ne morejo dokazati niti

tega, da so dobra literatura (Osho 1994, 10). To je zelo zanimiva trditev. Če si malo osvežimo spomin, smo o svetih spisih že govorili. Tudi o tem, kakšno pomembno vlogo imajo. Lahko so naša smernica in vodilo v našem življenju. Danes bi brez literature težko shajali.

Zanimivo, da tudi teolog Rode (1977) govori o religioznosti in opominja, da bo v prihodnosti drugačna. Namreč, morala se bo prilagoditi novemu položaju, če bo hotela obstati. Verni se bodo morali med seboj vse bolj povezovati. Svojo vero in upanje ne bodo mogli živeti v osamljenosti, moč vere bo izhajala iz svobodne in doživete pripadnosti verski skupnosti. Odražala se bo bolj v delih in molitvi kot v pripadnosti sami instituciji (prav tam, 20).

Osho (1994) nadaljuje, da avtentična vernost ne potrebuje nobenih prerokov niti odrešiteljev, ne svetih knjig, ne cerkva, ne templjev, ne hramov, nobenih papežev, pa tudi ne duhovnikov. Religioznost je cvetenje tvojega srca. Ta seže v najgloblje središče tvojega bitja. Ko prispeš v samo središče svojega bitja, se zgodi eksplozija lepote, blaženosti, sreče, tišine, svetlobe. Postaneš druga oseba. Vse, kar je bilo temnega v tvojem življenju, izgine, in vse, kar je bilo napačno v tvojem življenju, prav tako izgine. To pomeni, kar koli storiš, storiš v celoti in z vso zavestjo. »Poznam eno samo vrlino – zavest« (prav tam, 11).

Kaj se bo zgodilo, če se religioznost razširi po vsem svetu? Religije bodo propadle in izginile. To bo izreden blagoslov za človeštvo. Človek bo preprost. Ne bo niti kristjan niti mohamedanec niti hindujec. Vsa ta ločevanja so bila vzrok tisočerihih vojn skozi vso zgodovino. Omenimo še zgodovino človeštva. Temu se ne moremo izogniti. Ljudje so se pobijali v imenu Boga, v imenu Cerkve, v imenu ideologij, ki jih je ne vem koliko. Če povzamemo, religije do sedaj na svetu sploh še ni bilo. Dokler religioznost ne postane ozračje vsega človeštva, sploh ne bo religije. A religioznost ne more postati organizirana. Kaj to pomeni? Ljubezni ne moremo organizirati. Nikoli nismo slišali za cerkve ljubezni, za templje ljubezni ali mošeje ljubezni. Kajti ljubezen je individualno razmerje z drugim posameznikom. »Religioznost pa je še veličastnejša ljubezen posameznika do vsega vesolja« (Osho 1994, 11).

3.6.1 Kozmična religija

V nadaljevanju bomo povzeli še Einsteinov (1955) članek o kozmični religiji, njegovo takratno mnenje o religiji in pogled nanjo. Pravi, da so vse stvari, ki jih ljudje delajo ali mislijo, povezane z zadovoljitvijo potreb. To je treba imeti v mislih, ko skušamo razumeti duhovna ali intelektualna gibanja in način, na katerega se ta razvijajo. Čutenje in hrepenenje sta vzgib vsega človeškega prizadevanja in produktivnosti.

Čustva in potrebe so nas je pripeljali do religioznega mišljenja in vere v najširšem smislu. Za trenutek pomislimo. Videli bomo, da se v zibelki religioznega mišljenja in izkušnje nahajajo zelo raznovrstna čustva. Strah je tisti, ki prebujata religiozne ideje, strah pred lakoto, pred

divjimi zvermi, pred boleznijo in pred smrtjo. Seveda, to razumevanje vzročnih povezav je običajno omejeno na ta nivo obstoja. Zato si človeška duša izmisli bitje, ki je bolj ali manj podobno njej sami in od katerega volje in delovanj so odvisne izkušnje, ki se jih boji. Človek upa, da si bo pridobil naklonjenost tega bitja z dejanji in žrtvovanji, ki naj bi, v skladu s tradicijo rase, pomirila bitje ali spodbudila njegovo naklonjenost do ljudi (Einstein 1955). Temu pravi religija strahu.

Religija strahu je v precejšnji meri povezala in oblikovala duhovniške kaste. Te posredujejo med ljudmi in bitjem, ki se ga ti bojijo. Tako si pridobijo položaj moči. V vsej zgodovini poznamo voditelje ali despote ali privilegirani razredi, ki moč ohranjajo na druge načine. Na primer povežejo funkcije duhovništva s svojim lastnim posvetnim vladanjem, da bi si tako zagotovili večjo varnost. Možen je tudi obstoj zaveznitva med interesi politične moči in duhovniške kaste. Vendar se moramo zavedati, da smo razvito civilizirano ljudstvo, ki se mora izogniti predsodku in gledati na religijo kot na religijo strahu (Einstein 1955).

Pojavijo se razni izjemni posamezniki, kot so znanstveniki, raziskovalci, duhovni voditelji in prav tako managerji, ki jih privede do drugega načina mišljenja. Nekateri si želijo ustvariti simbiozo, se želijo dvigniti na nivo. Na nivo, ki ga je Einstein (1955) poimenoval kozmični religiozni občutek. Kaj to pomeni? Posameznik namreč čuti puhlost človeških želja in ciljev ter plemenitost in čudovit red (predvsem »ujetost telesa«, staranje ...), ki se razkrivata v naravi in v svetu mišljenja. S svojo individualnostjo čuti usodo kot neko ujetost in skuša izkusiti popolnost obstoja. Namige o tem kozmičnem religioznem občutku je mogoče najti na zgodnjih nivojih razvoja – na primer, v psalmih Davida in prerokov. Religiozni geniji vseh časov so se odlikovali prav po tem kozmičnem religioznem občutku, ki ne priznava ne dogem in ne boga, ustvarjenega po človeški podobi (Einstein 1955).

Tudi Einstein (1955) je povezoval religijo in znanost. Človek je nagnjen k temu, da gleda na religijo in znanost kot na nespravljiva tekmeca. Ali je mogoče to kozmično religiozno izkušnjo posredovati od človeka do človeka, ne da bi vodila do določnega pojmovanja boga ali teologije? Mogoče je pomembna funkcija umetnosti in znanosti. Ta vzbudi in ohranja živo to čutenje v tistih, ki so sprejemljivi. Na ta način je mogoče doseči tolmačenje odnosa med znanostjo in religijo, ki je precej drugačna od običajnega še vedno veljavnega pogleda. Vsaj za tistega, ki razmišlja o vzroku in o vsem, kar se dogaja okoli nas, ali ki z resnično gorečnostjo sprejema domnevo kavzalnosti ... V tem primeru je ideja o bitju, ki se vmeša v zaporedje dogodkov v svetu, popolnoma nemogoča. Nanj niti religija strahu niti družbeno-moralna religija ne more narediti vtisa. Zato ni boga, ki nagrajuje in kaznuje. To je nepredstavljivo, kajti človek, ki deluje v skladu z notranjo in zunanjo nujnostjo, bi bil v očeh Boga tako malo odgovoren kot je neživi predmet za lastno gibanje. V preteklosti je bila znanost že večkrat »kaznovana« oz. obtožena, da spodkopava moralo. Vendar napačno. Ker je človekovo etično obnašanje bolj utemeljeno na sočutju, vzgoji in družbenih odnosih, ta ne

potrebuje nobene podpore religije. Lahko bi dejali, da je kozmična religiozna izkušnja najmočnejša in najbolj plemenita gonilna sila ravno v ozadju znanstvenega raziskovanja. Nadaljujmo to misel o kozmični religioznosti. Občutek je tisti, ki zagotavlja to moč. To pomeni, kar je tudi mnenje sodobnikov, da so le globoko religiozni ljudje naše poglobljeno materialne dobe goreči ljudje raziskovanja (Einstein 1955).

3.6.2 Kakšna je škoda, ki so jo tako imenovane religije naredile človeštvu

Že v najzgodnejšem otroštvu imamo pogojeno, da je izključno religija, v kateri si rojen, prava religija. To pomeni, da ti je prava religija že dana, ko si rojen. V tem, da človeku preprečuje odkriti »resnično religijo«, je na neki bistven način antireligiozna. Lahko rečemo, da je škoda, ki so jo tako imenovane religije naredile človeštvu, v tem, da so mu preprečevale odkriti resnično religijo. Mogoče bi bilo boljše, da se človek odloči sam, po svoji vesti. Za vsako religijo je značilno, da o sebi misli, da je edina prava (Osho 1994, 60).

To je največja škoda, ki je religija naredila človeštvu. Kajti če je človek brez »avtentične religije«, lahko le vegetira, ne more pa resnično živeti. Postane plitek, nobene globine in avtentičnosti ne more doseči. Ne more spoznati sebe. Sebe pozna prek drugih, in sicer iz tega, kar pravijo. Če retorično povzamemo, je to tako, kot če poznaš svoj obraz le iz ogledala (Osho 1994, 60).

Lahko se malo zamislimo. Vse nam je dano v zibelko, kultura nas izoblikuje, starši in okolje. Tam, kjer rastemo, dobimo svojo religijo. S tem, ko ti je religija dala ideale, kaj delati, kaj misliti, kaj postati ..., te je oskrbela z vsem. Kaj to pomeni za nas? Da smo slepi in pustimo, da samo sledimo? Tako nam ničesar ni treba storiti, kar bi morali sami storiti. Tukaj ni ničesar čudežnega, če se slepo pustimo voditi. Kaj res človeštvo funkcionira tako? Pomislimo. Religijski ljudje ne bi radi, da se ta Zemlja spremeni v raj. Bojijo se. Kaj se bo zgodilo potem z njihovimi raji? Radi bi, da ostane Zemlja revna, kot je sedaj, da ljudje še naprej stradajo, da so lačni in bolni, ker je od tega odvisna vsa njihova trgovina. Kakšen paradoks. Bogati dajejo za cerkve, ker jih Cerkev ščiti; revni dajejo, čeprav imajo sami komaj kaj jesti. Dajejo za Cerkev, ker je Cerkev tista, ki jih vodi. Življenje je kratko, le še malo ga je ostalo, potem pa pride večno življenje, večna radost (Osho 1994, 57).

Cerkveni nauki temeljijo na kozmični religiozni izkušnji. V zgodovini in tudi sedaj najdemo prav med heretiki ljudi, ki jih je navdihnili ta najvišja religiozna izkušnja. Sodobnikom se pogosto zdijo ateisti, včasih pa tudi svetniki. Nanje pogledamo raje s tega zornega kota in jih primerjamo z ljudmi kot so Demokrit, Frančišek Asiški in Spinoza. Ugotovimo pravzaprav, da so si zelo blizu, vse kar počno, počno v tej svoji religioznosti (Einstein 1955).

V nadaljevanju se bomo še dotaknili moči Rimskokatoliške cerkve in njene hierarhije. Mogoče sedaj še ne najdemo nikakršne povezave z managementom, pa vendar. Če pomislimo, management ima moč v vodenju in usmerjanju svojih zaposlenih, prav tako Cerkev. Povezave med njima bodo postale kmalu jasne.

4 CERKEV KOT INSTITUCIJA, MOČ, OBLAST

Do sedaj smo ugotovili, da sta vera in religija povezani. Vera potrebuje management. Kako? Če se osredotočimo na rimskokatoliško vero, ta vera potrebuje Cerkev. Cerkev je sicer res duhovna ustanova, a za svoje delovanje potrebuje institucijo. Tudi management sam ne more obstajati. Potrebuje »temelje«, na katerih lahko gradi. V vsaki družbi obstaja hierarhija. Tudi v demokratični družbi je nekdo »na vrhu« in poznamo različne vrste elit. Če hierarhijo sestavljajo modri ljudje, je ta lahko zelo učinkovita. Utrjevanje hierarhične zgradbe je, med drugim, preprečilo in še danes preprečuje emancipacijo žensk.

4.1 Moč Cerkve

Moč ima lahko velike posledice. Je stopnja nadzora. Definiramo jo lahko kot sposobnost, da svojo voljo dosežeš kaj tudi ob nasprotovanju drugih. Ta definicija ne pove ničesar o tem, kaj je to »doseči« s svojo voljo. Lahko ima opraviti s tem, da nekdo doseže nagrado, se izogne strošku. Izhaja pa iz menjalnih razmerij. Pomeni, da je moč definirana kot nadzor nad menjalnim razmerjem s posledico, da je menjalno razmerje tem močnejše, čim ugodnejše je (Stark in Bainbridge 2007, 35).

Moč je zelo vidna pri Cerkvi. Prav tako izrabljajo svojo moč politika, podjetja, kooperacije in njihovi managerji nad svojimi delavci. Sedaj je samo od posameznika odvisno, kako bo svojo moč usmerjal v pozitivno smer, ne pa z njo manipuliral in jo izkoriščal v svoj prid.

O tem je razpravljal že Machiavelli:

Zdaj nam je razpravljati samo še o »cerkvenih državah«, ki so institucije točno te moči. Pri njih nastopijo vse težave, preden se jih sploh polastiš; pridobivajo se namreč ali s podjetnostjo ali srečo, ohranjajo pa se brez prve in druge, ker se vzdržujejo z ustanovami, ki se že stoletja opirajo na religijo, ustanovami, ki so bile tako mogočne in take naravne, da svoje vladarje drže na površju, pa naj ravnajo in žive, kakor se jim zljubi. Ti edini imajo državo, pa jih ne branijo, podložnike, pa jim ne vladajo. In četudi so države nebranjene, jim jih nihče ne vzame, in četudi podložnikom ne vladajo, njim to ni mar in še na misel jim ne pride, da bi se jim odtujili, pa tudi ne morejo se. Samo te države torej so varne in srečne. Toda, ker jim vladajo višji vzroki, do katerih človeška pamet ne seže, o njih ne bom govoril. (2006, 54)

Nastanek države v družbi običajno sledi nastanku ene same prevladujoče religijske organizacije, in sicer do te mere, kolikor je država represivna. Tako je izpeljan nastanek Cerkve. Druge religijske organizacije lahko obstajajo, vendar jih uvrščamo v kategorijo odklonskosti, in to še tem odločneje, ko ena izmed njih pridobi prevlado s pomočjo države. Če bi se pojavila nova cerkvena organizacija, ki bi imela identična verovanja in prakse kakor prevladujoča, bi jo ta napadla. Ne verovanja in obrede, temveč politične in družbene vezi, ki z elito zaznamujejo neko religijsko organizacijo kot prevladujočo. Alternativni vir

kompenzatorjev (ideja, novost) predstavlja za Cerkev konkurenco. Ob vsaki priložnosti bo Cerkev uporabila prisilno moč države, da zatre tekmeca in kaznuje tiste, ki trgujejo z njo, saj jih bo določila za odklonske (Stark in Bainbridge 2007, 37).

Dejansko je Cerkev močna organizacija, ki svojo moč ohranja že dva tisoč let. Zato se lahko vprašamo, zakaj se je krščanstvo – v nasprotju z vsemi pričakovanji poznoantičnega sveta – obdržalo in končno uveljavilo? Ponuja se nam več razlag in dejavnikov (Küng 2004, 42).

- celovita in čvrsto zakoreninjena cerkvena organizacija in mnogostranska karitativna pomoč številnim revnim in trpečim;
- krščanski monoteizem, ki se je v primerjavi z bogato mitologijo politeizma predstavil kot napreden in razsvetljen pogled;
- visoka etika, ki so jo asketi in mučeniki branili tudi z lastnim življenjem, je dokazovala, da prekaša pogansko;
- jasni odgovori na vprašanja o krivdi in grehu, umiranju in nesmrtnosti ...;
- ob vsem tem pa še obsežno prilagajanje helenistično-rimskemu svetu.

4.2 Vloga Cerkve

Kot za zgodovino vseh ustanov velja, da je tudi zgodovina Rimskokatoliške cerkve protislovna. Morali bi se zavedati: za učinkovito organizacijo pogosto stoji zgradba moči in denarja. Zgradba, ki uporablja zelo posvetne vzvode. To pomeni, da se za veličastnimi statističnimi podatki, množičnimi prireditvami in obredjem katoliških množic prepogosto skriva plitvo tradicionalno krščanstvo brez vsebine. V disciplinirani hierarhiji se to kaže na več načinov. To kaže nenehno k Rimu pogledujoče »navzgor« hlapčevsko in »navzdol« samopašno funkcionarstvo. V tem zaprtem dogmatskem sistemu nauka se skriva že zdavnaj presežena avtoritarna in nesvetopisemska šolska teologija. S toliko hvaljenimi zahodnjaškimi kulturnimi dosežki pa je povezano veliko preveč posvetnosti in odstopanj od pristnih duhovnih nalog (Küng 2004, 9).

Če človek uporablja takšno kategorijo moči, ne ravna pravično z doživetim življenjem in duhom te Cerkve. Kljub temu ostaja Rimskokatoliška cerkev po vsem svetu sila in celo velesila, ki je niso mogli uničiti niti nacizem niti stalinizem in tudi ne maoizem. Če pustimo ob strani obsežno organizacijo in velikost, ima Cerkev na voljo na vseh frontah tega sveta mogočno mrežo občestev: bolnišnic, šol in socialnih ustanov. Pritrditi moramo, da je kljub vsem slabostim narejeno tudi veliko dobrega. Številni dušni pastirji izgorevajo v službi ljudi, številne ženske in številni moški se zavzemajo za mlade in stare, za revne, bolne, prikrajšane (Küng 2004, 9–10).

Ob tem lahko povzamemo Bentona Johnsona (1963, v Stark in Bainbridge 2007, 126–127), ki je omenil dva pomembna koncepta: religijska *gibanja* in religijske *institucije*. Ne najdemo

tukaj torej le cerkva, ampak tudi religijske institucije. Najdemo trden sektor družbene strukture, skupek vlog, norm, vrednosti in dejavnosti, povezanih z opravljanjem ključne družbene funkcije ali funkcij, ter hierarhijo. Družbene institucije niso družbena gibanja. Te lahko definiramo kot razmeroma organizirane skupine ali mreže, ki skušajo povzročiti ali preprečiti družbene spremembe. Institucije se spremembam prilagajajo. Tako lahko vidimo, da so religijske institucije na enem tečaju osi napetosti, in ko se pomikamo ob njej v smer večje napetosti, tam najdemo tudi religijska gibanja. Ta religijska gibanja so družbena gibanja, ki želijo povzročiti ali preprečiti spremembe. Te skupine bi rade postale prevladujoča religija v družbi, četudi si za to morda premalo prizadevajo, kadar so prepričane, da imajo za to premalo možnosti.

Johnsonova »os sprememb« nam omogoča tudi, da določimo smer, v katero je neko religijsko gibanje usmerjeno. *Cerkveno gibanje* se pomika proti nižji napetosti z družbeno-kulturnim okoljem, ker se premika v cerkveno smer. Imamo še skupino, ki se pomika proti tečaju visoke napetosti in jo imenujemo *sektno gibanje*. Cerkev in sekta, ki se medsebojno izključujeta, sta na skrajnostih istega kontinuuma z razponom različnih napetosti. To dimenzijo je mogoče precej natančno meriti (Stark in Bainbridge 2007, 158).

4.3 Ali je v podjetju in Cerkvi potrebna hierarhija, kako to deluje na posameznika

V praobčestvu sta bili avtoriteta in moč (celo avtoritarnost in nasilje). Seveda ju v duhu Jezusovih besed (krščanska vera) ni dopustno uporabljati za obvladovanje ali za pridobivanje in ohranjanje privilegijev. Gre za služenje v celoti in za blaginjo te celote. Gre torej za cerkveno služenje in ne za *hierarhijo* (*hieros*, gr. svet, posvečen; svečenik, žrec; *arhein*, gr. vladati). Cerkev ve, da hierarhija ni potrebna oz. primerna za Kristusov nauk, zato se je v sedanji Rimskokatoliški cerkvi začelo govoriti o tem, da pomeni ta izraz svetovno oblast. Razen tega je ta pojem zadnji, ki bi ga lahko človek uporabil v zvezi s cerkvenim služenjem. Namreč ali je sploh kaj, čemur bi se morali po Jezusovem vzoru bolj izogibati, kot je oblastniški slog vladanja in vsakršne oblastniške manire, pa naj bodo še tako nedotakljivo posvečene v »sveto«? Nesrečni izraz hierarhija je šele pol tisočletja po Jezusovi smrti uvedel neznan teolog, ki se je skrtil za krinko Pavlovega učenca Dionizija (Küng 2004, 20–21). Kakšna je resnična vloga hierarhije? Jo potrebuje tudi management? Današnje spremembe in razmere v gospodarstvu zahtevajo drugačne prijeme.

4.4 Vera ženska zadeva, Cerkev moška

Ravno utrjevanje hierarhične zgradbe je tisto, ki je preprečilo resnično emancipacijo žensk in jo preprečuje še dandanes. Resda cerkveni očetje nenehno poudarjajo enakost moškega in ženske, ki naj bi bila oba narejena po Božji podobi. Vendar pa tukaj lahko rečemo, da gre za

dosežen odpor do spolnosti. Gre za splošen pojav v pozni antiki, predvsem poseben poudarek v krščanstvu. Praprščanski etos »enakosti« se uveljavlja pretežno v zasebnem krogu, pri tem pa je bila izobrazba, ki je imela v helenizmu tako visoko mesto, ženskam zvečine nedostopna. Vladavina moških se uveljavlja še zlasti na področju sakralnega. Številni teologi in škofje, ki zagovarjajo manjvrednost vsega ženskega, zahtevajo, navzkriž z vsem, kar je pracerkev dopuščala in si želela, tudi izključitev žensk iz cerkvenih položajev. Pozabljam in predvsem je zelo sporno, da so bile ženske močnejše udeležene pri širjenju krščanstva. Bile so velike apostolke, ki so tudi širile krščansko vero. Bile so opora in spremljevalke apostolov, in to bolj, kot bi bilo mogoče domnevati na podlagi androcentrično prežetih virov. Danes si sodobne raziskave o vlogi žensk na vso moč prizadevajo, da bi na novo odkrile zgodnjekrščanske mučenice, prerokinje in učiteljice ter da bi prepoznale tudi v tedanjih oblikah življenja, ki nikakor niso bile regresivne, marveč so bile alternativa zakonski zvezi (devišstvo, vdovstvo), prispevek k zgodovini ženske emancipacije (Küng 2004, 38).

4.5 Intervju s teologom Božem Rustjo

V nadaljevanju je predstavljen dobesedni prepis krajšega intervjuja z Božem Rustjo, ki je potekal po e-pošti dne 6. januarja 2012. Božo Rustja je kot teolog in duhovnik ter urednik revije Ognjišča informiran udeleženec današnjega religioznega življenja. S tem je sklenjen del diplomske naloge, ki je posvečen religiji in veri. Zdi se nam, da lahko to empirično »pričevanje« – čeravno je posamično in ni reprezentativno – bistveno pripomore k razumevanju tistega, kar smo doslej skušali povedati. Obenem nas to vodi k naslednjemu poglavju o managementu in njegovi povezanosti z do sedaj obravnavanima pojmomoma.

Zakaj so po vašem mnenju institucije »pravila igre« v družbi in zakaj institucionalne spremembe oblikujejo način družbenega razvoja oz. so ključne za razumevanje zgodovinskih sprememb?

Vsaka organizirana družba potrebuje, po domače povedano, neki red. Brez tega ne more obstajati. V vsaki družbi obstaja tudi hierarhija. Tudi v demokratični družbi je nekdo »na vrhu«, poznamo različne vrste elit.

Če hierarhijo sestavljajo modri ljudje, je ta lahko zelo učinkovita. Tu imam v mislih nekatere sposobne poslovneže, ki so lahko vodstvo podjetja »podedovali« po starših in ga potem tudi uspešno vodili. Prav tako pa imam v mislih nekatere sposobne škofo ali papeže v zgodovini Cerkve, ki so bili člani hierarhije, a izredno dobri: so zgledno živeli, bili prvovrstni organizatorji in odlični misleci (sv. Ambrož, sv. Avguštin, sv. Karel Boromejski ... pa tudi nekdanji milanski nadškof Carlo Maria Martini, če nadaljujem v isti »liniji«). Hudo je, če člani hierarhije postanejo skorumpirani in bolešno ambiciozni. Ti skrbijo le za svojo ambicijo

in korist, tudi korist družine, a skoraj nič več kot to. Zato imamo lepe primere tudi v današnji Sloveniji ... Ker se morda bojijo za svoj »stolček«, se ukvarjajo s tem bolj kot pa z rastjo skupnosti (podjetja), ki jo vodijo.

Zakaj je (naj bi bila) vera ženska zadeva, Cerkev in management pa moška?

Najbrž je to bolj fraza. Spominjam se intervjuja z Alenko Goljevšček, ki je med drugim proučevala arhaične družbe. Takrat je dejala, da je žena v številnih civilizacijah delala marsikaj in tako reševala ne samo družine, ampak tudi družbo. Tudi jaz sem tega mnenja. Žena je prav tako sposobna upravljavka. Vsaj na »mikro ravni« je vedno bila, če ji že na makro ravni ne damo vedno priložnosti, pa ni več njen problem, ampak problem določene družbe. Je pa res, da so v večini primerov žene zelo verne in tudi zveste (v latinščini je za vero in zvestobo ena beseda – *fides*). Zato sem vesel, da je med razglašeni za svete veliko žena. Tudi med Slovenci imamo dobro povprečje med moškimi in ženskami 50 : 50.

Blažena Slomšek in Grozde in dve blaženi Drinski mučenki. Če k njima dodamo še sveto Emo, ženske vodijo v svetništvu pred slovenskimi moškimi.

Ali je management bližje veri ali religiji, kje so povezave?

Če razumemo vero kot osebni odnos do Boga, religijo pa kot zunanjo manifestacijo te osebne vere, je management bližje religiji. Toda dejstvo je, da vere ne moremo ločevati od religije. Vera je res osebni odnos do Boga, a tega ne bi bilo, če bi v okviru religije duhovno bogastvo ne prispelo do današnjih rodov. Tudi vera na neki način potrebuje management. Kaj mislim s tem? Danes je zelo moderno govoriti: Kristus da, Cerkev ne! V smislu: verujem v Kristusa, v Cerkev pa ne. Sploh je ne potrebujem. Na videz zelo lepo, a seveda izjava ne zdrži kritičnega pogleda. Kdo pa bi Kristusovo sporočilo, če ne bi bilo Cerkve, ki je za ceno velikih žrtev, tudi številnih mučencev, ki so darovali svoja življenja, prinesel do nas in ga danes prenaša naprej?

Morda prav v tem tiči tudi težava pojmovanja Cerkve. Cerkev je sicer res duhovna ustanova, a za svoje delovanje potrebuje institucijo, ki je (bi morala biti) v službi oznanjevanja Kristusovega nauka. Vse, kar Cerkev ima in kar počne, bi moralo biti in služiti oznanjevanju evangelija. »Cerkveni management«, če smemo to tako imenovati, bi moral biti v službi evangelija. Če ni, vsi vemo, povzroči veliko težav.

Kakšno moč ima verovanje v denar in oblast? Je to nova religija managementa?

Moč zaupanja v denar, zlasti ko je to zaupanje pretirano, ima lahko strašne posledice. Človek, ki zaupa samo v bogastvo, denar in oblast, lahko postane zver. Sla po oblasti in slasti bogastva ga zaslepi, da ne vidi ne drugih ljudi ne članov svoje družine in njihovih potreb. Zato, da bo

obstal na oblasti, je pripravljen narediti vse, tudi iti preko trupel. Če že ne bo ubijal, bo pa lahko storil kaj drugega v škodo bližnjega, da bo ostal na oblasti ali si priskrbel denar. Tu lahko vidimo resničnost svetopisemskih besed: »Korenina vsega zla je pohlep«, tudi pohlep po oblasti in bogastvu. (Celoten navedek se glasi: »Korenina vsega zla je namreč pohlep po denarju. Po tem so nekateri hlepeli in ... s tem sami sebi zadali veliko bolečin« [1 Tim 6: 10]). Proti temu nismo imuni niti člani Cerkve. Vsi ljudje moramo vedno preverjati svoje odločitve in ravnanja pod etičnim vidikom.

Pri managementu gre, vsaj kakor ga jaz razumem, vendarle za upravljanje, in sicer za odgovorno upravljanje in ne za golo stremenje po dobičku, čeprav pravi management tudi dobička ne izključuje. Imam pa vtis, da je za nekatere sodobne slovenske »managerje« management sinonim za pridobivanje bogastva, ne pa za dobro upravljanje.

5 MANAGEMENT

V zadnjem poglavju se bomo dotaknili managementa kot vere oz. nove religije. Management potrebuje svoj podjetniški oz. kulturni model. S to raziskavo smo želeli povedati, da je model kulturne inovacije potreben. Tukaj gre za upravljanje, vodenje, ki ne izključuje dobička. Prav tako ne izključuje idej, te so nujne za dosežek in dvig podjetja. Želeli smo poudariti, da je management lahko tudi ideologija in da so managerji povezani z institucijo, ki močno vpliva na organizacijo. Dotaknili smo se tudi nove mitologije, mitologije božanskega trga. Zelo moramo biti pazljivi, da nas ne zavede v pohlep. Tako smo tudi prišli do zaključka glede povezanosti managementa, vere in religije.

5.1 Podjetniški model

Stark in Bainbridge (2007) v knjigi *Teorija religije* opisujeta kult kot podjetniški model. Lastnosti kulta, do katerih sta se raziskovalca prebila po empirični poti, so (prav tam, 162):

- Kult je podjetje, ki svojim strankam zagotavlja izdelek in v povračilo prejema plačilo.
- Kult se ukvarja predvsem s prodajanjem novih izdelkov ali vsaj sveže predstavljenih izdelkov, ki so videti novi.
- Izdelavo in prodajo izdelkov izvajajo podjetniki.
- Te podjetnike tako kakor druge motivira želja po dobičku, ki ga lahko dosežejo z izmenjavo izdelkov za nagrade.
- Motivacijo za vstop v kulturni posel spodbuja zaznava, da je tak posel lahko uspešen, ta vtis pa ljudje običajno dobijo v preteklosti, ko so sodelovali z uspešnim kultom.
- Uspešni podjetniki potrebujejo znanje in izkušnje, kar najlažje pridobijo, če so pred tem delali kot uslužbenci katerega predhodnega uspešnega kulta.
- Izdelovanje novih izdelkov, ki jih je mogoče prodati, je najlažje z združevanjem sestavin že obstoječih sistemov izdelka v nove sestave ali z nadaljnjim razvijanjem izdelka.
- Zato se kult običajno izbirajo po poreklu. Povezujejo jih posamezni podjetniki, ki so začeli delati v enem kultu, nato pa ustanovili svojega. Imajo veliko »družinskih podobnosti«, ker imajo veliko enakih kulturnih značilnosti.
- Ideja za povsem nove izdelke lahko izhaja iz katerega koli kulturnega vira ali osebne izkušnje, vendar spreten podjetnik z razvijanjem novih izdelkov skrbno eksperimentira in jih za stalno vgradi v svoj kult, če je tržni odziv ugoden.

S krajšo predstavitev te raziskave smo želeli povedati, da je model kulturne inovacije potreben. Zasedili smo tudi, da so številni kult uspešna podjetja. Podjetniški model je torej ključen. Managerjevo poznavanje poslovnih tehnik, pravilni nasveti in vizija vplivajo na podjetje, vodijo do uspešnega delovanja. V nadaljevanju bomo skušali predstaviti vizijo, ki

pripelje do ideje. Mogoče ne bomo našli ugledali managementa kot religije, vendar manager brez vizije nima kaj početi v podjetju in ne more pripeljati podjetja do zelenih ciljev.

5.2 Ideja, vizija

Tine Hribar v Filozofiji religije ugotavlja, da danes ne trpimo zaradi pomanjkanja idej. Idej je več kot preveč. Od najbolj nebogljenih do najbolj veličastnih. Tehnična učinkovitost idej, tj. invencij in inovacij, je celo vsak dan večja. Vendar nas vse te ideje niti za ped ne približajo smislu biti. Narobe. Oddaljujejo nas od njega, s tem pa tudi od začetka ali izhodišča filozofije kor radovednosti (2008, 15).

Ljudje smo dojemljivi za ideje. Ideje nam lahko spremenijo življenje. Lahko je ideja tudi kot virus. V nas se rodi ideja, jo povemo naprej in naš znanec, prijatelj to izkoristi in jo uresniči, ustvari ali prav tako pove naprej. Istočasno se ideja ustvari in ima čudna pota. Naj se samo ustavimo in primerjamo obdobje, ko je komunistična ideologija postala povsem nepriljubljena družbena alternativa in jo je na drugi strani na svojevrsten način oživila ravno prevratniška podjetniška teorija osemdesetih in devetdesetih let 20. stoletja. Dotaknimo se tega obdobja in omenimo, da je socializem najprej bil »socialni inženiring«, kar pomeni načrtovanje prihodnosti in vera v spoznavno in politično moč »izbrancev«, ki vedo za obljubljeni pot v prihodnost. Lahko rečemo, da je socializem oblika socialnega kolektivizma. Kar pomeni in dokazuje, da smo pri reševanju problemov usodno odvisni drug od drugega. Socializem je na koncu socialna enakost. Danes takšne lastnosti odkrijemo tudi v sodobni managerski teoriji. Managerske teorije namreč vsevpred pridigajo o prevratniški prihodnosti. Managersko vodenje je polno »revolucionarnih« napotkov ljudstvu, ki edino lahko pomaga prebroditi mlako politične izprijenosti sodobne demokracije. Lahko povzamemo, da nove spremembe v podjetjih niso nič drugega kot oblika novega »socialnega inženiringa« (Kovač 1996, 13–14).

Nekoč smo pridelovali hrano. Nekoč smo izdelovali stvari. Zdaj delamo ideje, rezultati teh idej pa so pogostokrat šokantni. Poglobimo se malo v zgodovino in ugotovimo, kako so pred dvajsetimi leti nastajale ideje. Prvih 500 na lestvici najbogatejših je kopal takšno ali drugačno rudo, pridelovalo kakšno naravno dobrino ali počelo kaj oprijemljivega. Danes se manj kot polovica podjetij na seznamu ukvarja s tovrstnimi dejavnostmi, ostali pa kujejo neslutene dobičke iz trgovanja ravno z idejami. Tako je bilo npr. leta 1998 izdanih 30.000 novih glasbenih zgoščenk, eno od njih je izdal tudi papež. Kar devetindevetdeset odstotkov Yahoojevega tržnega kapitala se skriva v imenu, slovesu, uporabniški zvestobi in drugih »mehkih« idejah. Le en odstotek vrednosti podjetja temelji na dejanskih enkratnih storitvah, ki jih ne moremo dobiti drugje. Nathan Myhrvold, nekdanji šef razvoja pri Microsoftu, pravi, da je vrhunski programer vreden desetisočkrat več od povprečnega, in sicer zaradi kakovosti njegovih idej. Ideja se je globalno razširila. Mnogi so prestopili iz tabora in potrpežljivo

čakajo, da modna muha postane vsakdanjost. Tisti prilagodljivi, se pravi tisti, ki dejavno iščejo novosti in inovacije, so spremenili način delovanja celotne populacije. Posledično se tudi dobiček deli drugače. Podjetja ne ustvarjajo več dobička s potrpežljivim čakanjem, da kupci končno opazijo njihov kakovosten izdelek v supermarketu in ga kupijo. Obratno, denar se kuje prvi dan, prvi teden ali prvi mesec po spložitvi nove ideje. Če je nekaj novo, drugačno, vznemirljivo in odmevno, si to želimo spoznati ali imeti. Moderno je biti moderen, ideje pa nam to pomagajo postati (Godin 2004, 31–32).

5.3 Miselnost – filozofija managementa

Kakšna je vloga managerja oz. kakšne vrednote ga morajo usmerjati, da mu lastniki ali ustanovitelji zaupajo obvladovanje organizacije? Praviloma se lastniki omejijo na najbolj splošne usmeritve, vse drugo prepuščajo managementu. Zanje je pomembno, da organizacija učinkovito in uspešno dosega zastavljene cilje, ki so v skladu z interesi vplivnih deležnikov. Izhajajo s stališča managerjev in njegove miselnosti. V miselno naravnost managementa sodi tudi velikost organizacije, tj. obseg poslovanja, število zaposlenih itd. So managerji, ki jih vleče velikost in v njej dobro delujejo, in so drugi, ki imajo raje neposreden stik z dogajanjem, kakršna si obetajo v manjši organizaciji (Tavčar 2008, 221).

Če nadaljujemo, miselnost ali filozofija managementa je tudi tveganje. Pri vsaki organizaciji, ki kakor koli deluje v okolju, so tveganja neizbežna. Vsak manager se odloča po svoje in ima svoje bolj ali manj tvegane strategije. Miselnosti managerjev in drugih vplivnih udeležencev organizacije se lahko močno razlikujejo. Vsak deluje, vodi in organizira na svoj način. V tem primeru je pomembno zaupanje v managerjevo odločanje (Tavčar 2008, 221).

Zato nova managerska paradigma zahteva, da mora v podjetju vsak zaposleni razmišljati in delovati kot manager. Tradicionalna managerska teorija, značilna za začetke sodobnega managementa, je bila vpeta v stari industrializem (taylorizem in fordizem). Zelo ostro je ločevala med managerji in zaposlenimi delavci. Njen sklep je bil, da samo managerji vedo, kaj je treba storiti, zaposleni naj le izpolnjujejo njihove ukaze in zahteve. Zgodil se je scenarij, da so managerski guruji domala čez noč priporočili decentralizacijo upravljanja in vodenja. Podjetništvo je postalo gonilno kolo spreminjanja podjetij, participativno upravljanje (»samoupravljanje«) pa so povzdigovali kot novo metodo vodenja, upravljanja in sodelovanja vseh zaposlenih v podjetjih. »Pri odločanju upoštevajte zaposlene kot svoje partnerje,« sta svetovala Tom Peters in Robert Waterman v svoji knjigi *Raziskovanje odličnosti* (1982). Kasneje je tudi vplivna japonska managerska teorija obvladovanja kakovosti (TQM) povsem jasno ugotovila, kako je za pravo poslovno spremembo odločilna nova poslovna kultura v podjetju in sodelovanje vseh zaposlenih. V devetdesetih letih se je pojavil tretji veliki val managerskih reform, tako imenovani reinženiring delovnega procesa. Svet se prehitro razvija, to velja tudi za tehnološke, tržne in organizacijske spremembe. S tem tudi vsa stara pravila ne

veljajo več. Novo načelo pravi: Pomembno je spremembe voditi, ne pa upravljati. Pomembni so novi prijemi, prijemi poslovne psihologije (kultura) in informatike (informatični poslovni sistem) (Kovač 1996, 15–16).

In vendar ne moremo mimo vprašanja, ali lahko manager deluje sam? Ali je potrebna institucija? Sama institucija močno vpliva na nastanek organizacij in njihov razvoj. Ugotovili smo, da Cerkev ne more brez institucije. Človek je lahko veren brez religije in institucije. Ali lahko manager, ki verjame (veruje) v svojo idejo, deluje sam brez podjetja oz. institucije?

5.3.1 Zakaj je potrebna institucija

Institucije v vsakdanjem življenju zagotavljajo strukturo. Ustanovili smo jih ljudje za urejanje interakcij v družbi s pravili igre in formalnimi omejitvami. Posledično strukturirajo spodbude v politični, družbeni ali gospodarski menjavi. Vse te institucionalne spremembe oblikujejo način družbenega razvoja in so ključne za razumevanje zgodovinskih sprememb. Institucije vplivajo na delovanje gospodarstva. Dejansko je razvoj institucij bistveno vplival na uspešnost gospodarstev. Pa vendar se zdi, da niti trenutna ekonomska teorija ne priznava vpliva institucij na delovanje gospodarstva. Do zdaj še nimamo nobenega analitičnega okvira, ki bi v ekonomijo in ekonomsko zgodovino vključil analizo institucij (North 1990, 9).

Institucija močno vpliva na nastanek organizacij in njihov razvoj. North navaja, da se v tej študiji osredotoča na institucije, ki so temeljna pravila igre, organizacije in njihove podjetnike. Proučuje predvsem dejavnike institucionalnih sprememb. Zato poudarja predvsem interakcije med institucijami in organizacijami. Organizacije naj bi nastajale namenoma kot posledica zbiranja priložnosti, ki izvirajo iz obstoječega zbira omejitev (tako institucionalnih kot tradicionalnih omejitev ekonomske teorije). Zato so, ko poskušajo doseči svoje cilje, glavni dejavniki institucionalnih sprememb. Tukaj bi razložili, katere so te organizacije in kam spadajo. Politična telesa (politične stranke, senat, mestni svet, vladna agencija), gospodarska telesa (podjetja, sindikati, družinske kmetije, zadrage), družbena telesa (cerkev, klubi, športna združenja) in izobraževalne ustanove (šole, univerze, poklicne šole). Vse te organizacije združuje enoten namen: uresničiti zastavljene cilje. Proučevanje organizacij vključuje analizo strukture upravljanja, spretnosti in tega, kako učenje z izkušnjami določa uspešnost organizacije (1990, 11).

5.3.2 Zakaj managerji potrebujejo mitologijo

Stališče Bogomirja Kovača je, da je svet naših vsakdanjih spoznanj poln nekakšnih religijskih vrednot, naše zavezanosti tradiciji in najrazličnejšim ideologijam, med katerimi je tudi poslovna ideologija. V svoji zgodovini imamo ljudje v svoji antropološki zastavitvi tri stalnice: nagnjenost k verovanju, igri in delu. Omenili bomo mistiko in verovanje, ki sta v

človekovi zgodovini odigrala dvojno vlogo. V začetku sta zapolnjevala prostor, ki ga ljudje nismo uspeli razumeti in razložiti. Po drugi strani pa sta pomenila način kolektivnega čustvovanja in negovanja pripadnosti določeni skupnosti. Mistika in verovanje izhajata iz naših notranjih potreb in instinktivnih reakcij. Mogoče je dovolj, da ljudje verjamejo v resnico. V svojo ali pa tako imenovano simbolno resnico in so jim pripravljene slediti. To ni nič drugega kot medgeneracijsko prenašanje tradicije (1996, 29).

Kovač nadaljuje:

Miti so nastali, ker ljudje radi abstraktnim pravilom in naravnim redom pripisujemo vlogo neke posebne »Volje«, in od tod je samo še korak do te ali one personifikacije božanstva. Zlahka lahko dokažemo, da se ekonomskega znanstvenega izročila in poslovne prakse drži nekaj religioznega, nekakšna posebna nagnjenost k ekonomskim in poslovnim mitologijam, svojevrstna vera v te ali one poslovne preroke. Res je, da je poslovna religioznost in izbira božanstev nekoliko drugačna od tiste, ki jo učijo v različnih cerkvenih hramih, ali pa se razlikuje od mitskih in legendarnih predstav starih narodov. Logika je podobna in strasti, ki jo poganjajo, prav tako. Razlika je zgolj v tem, da je zagovarjanje božje volje za mnoge nevernike proglašeno za predsodek, medtem ko vsi, verujoči in neverujoči, verjamejo v »ekonomsko božanstvo« trga, od katerega sta odvisna naše sedanje preživetje in gospodarska prihodnost. (1996, 34)

5.4 Ali je management ideologija

V raziskavi o managerskem diskurzu (Kuzmanić 2008, 40) anketiranci med drugim odgovarjajo na vprašanje, ali je po njihovem mnenju management ideologija. Tisti, ki so odgovorili, da je management ideologija, svoje odgovore utemeljujejo s tem, da tudi pri vodenju obstajajo nekateri vzori in usmeritve, ki povezujejo vodenje podjetja z vodenjem ljudi na način ideologije. Management kot skupek tehnik in nov korpus znanja (angl. *knowledge*) naj bi omogočil ideal vodenja podjetja in ljudi k cilju, podpiral ekonomsko razmišljanje in podjetniške zamisli, uspešnost pa bi krepila avtoriteto vodij, kar je podobno znanim ideološkim prijemom – kar se spet veže na ideološki način postavitve. Obstoj pisanih pravil, programov in smernic vidijo vprašani kot splet podjetniških vrednot, ki se od idej prek vizije do uresničitve krepijo, nadgrajujejo in preoblikujejo v skupna prepričanja in kolektivne vrednote. Izid tega se lahko nato odraža prek novih idej v nadaljnjih procesih rasti, lahko pa tudi ob odsotnosti kritičnega in različnega razmišljanja, v stremljenju k nedosegljivim in oddaljenim ciljem ter kultom osebnosti. Da management ni ideologija, so odgovorili tisti, ki management opredeljujejo predvsem kot poslovno vedo in znanost ter poklic z lastnim vrednostnim sistemom in ciljem v praksi narediti, ustvariti, reševati probleme in izboljšati postopke (Kuzmanić in Bednarik 2008, 83–84).

5.5 Je management objektivni kot znanost in brez vrednot

Poraja se nam pomembno vprašanje v zvezi z managementom kot znanostjo. Ali je management brez vrednot? Mnogi trdijo, da je, drugi pa, da je za management edina vrednota denar. Po drugi strani pa managerji sami želijo poudariti objektivnost svoje stroke, ki naj bi je ne umazala ideologija. Želijo se pokazati kot ljudje, ki so nad ideologijo, in objektivno raziskujejo svet okoli sebe. Taka podoba znanstvenika je depasirana. Znanosti ni mogoče razumeti ločeno od njenega družbenega konteksta. To seveda ne pomeni, da je znanost izključno družbeni konstrukt ali da velja popolni epistemološki relativizem, temveč da je vpliv vrednot na delo znanstvenika zelo pomemben in da popolna izolacija znanosti od družbe ni mogoča. Mrkaić (2007) pravi, da se številni managerji slepijo, da lahko zgolj iz dejstev pričarajo vrednote, da lahko zgolj iz tega, kar jim povedo njihove teoretične in empirične vaje, povedo, kako naj bi družba delovala. Po njegovem gre za elementarno napako, ki pa se je žal ne zaveda skoraj nihče (prav tam, 403–404).

Virov, ki bi nudili odgovor na v naslovu zastavljeno vprašanje, je malo. Primerno vsebino o vrednotah, moči in pohlepu je bilo možno prebrati v članku *Mladine*, povzetem v naslednjih odstavkih. Spoznali bomo, kako pohlep vpliva na ljudi. Mogoče je to nova religija. Vera v denar in njegovo moč. K temu ne smemo pozabiti pripisati besedo pohlep.

Pohlep

Eden vodilnih svetovnih ekonomistov Joseph Stiglitz (2002, v Jalušič 2002) v svoji predzadnji knjigi o nelagodjih globalizacije posredno zastopa stališče, da je kapitalizem s svojo vero v svobodni trg in njegovo nevidno roko globoko ideološki in celo religiozni sistem. Tako religiozen, da je pripravljen ignorirati elementarna dejstva. Dokaz za to je nastanek in poraz »razvojnih politik« IMF (angl. *International Monetary Fund*, Mednarodni denarni sklad) in namerno preziranje empiričnih dejstev, da zmanjševanje proračunske porabe, visoke obrestne mere, liberalizacija trgovine in finančnih trgov, privatizacija državnih sistemov (telekomunikacijskih železnic, jeklarstva itd.) ne vodijo kar tako in zgolj v objubljeni deželni »ekonomske razvitosti«. Lahko imajo, nasprotno, katastrofalne ekonomske, socialne in politične posledice, tudi kot različne oblike človeškega trpljenja, ki lahko seže tja do popolnega pomanjkanja in lakote (Jalušič 2002).

Mogoče je do sedaj veljalo prepričanje, da sta bila ideološka sistema socializem oz. komunizem. Da smo po revolucijah z ideologijami dokončno opravili, vsaj v javni sferi. Tako so ostale le od države ločene religije, ki lahko imajo na sistem večji ali manjši vpliv. O tem smo že govorili, tudi o tem, naj ekonomija od religij ne bi bila odvisna. S Stiglitzem smo tudi z ekonomske plati dobili črno na belem, kar so drugi kritiki liberalizma in globalizacije trdili že prej. Da je namreč kapitalizem (pred njimi je to ubesedil vsaj že Marx) globalno predvsem

ideološki sistem in da je »svobodni trg« pravzaprav religiozni steber tega sistema (Jalušič 2002).

Jalušič (2002) nadaljuje in se zelo osredotoča na trg oz. religijo svobodnega trga. Poudarja, da religija svobodnega trga goji izrazito sovraštvo do države, politike in pogosto tudi do izvoljene vlade. Je antidržavna in antipolitična *par excellence*. Ruši zaupanje v politiko (torej tudi v demokracijo) in v njene institucije. Zato ker so vladna (državna) podjetja v tem kontekstu proglašena za *a priori* slaba, ker poudarjajo, da je treba vse privatizirati.

Za državno blagajno je ta sistem najenostavnejši. Tako se kar sama financira in ne nazadnje tudi najbolj soglaša s postsocialistično politično ekonomijo. Religija svobodnega trga in privatizacija pa neovirano razsajata še naprej. Religija je tudi to, da bosta svobodni trg in privatna (korporativna) lastnina proizvedla gospodarsko rast in (bojda posledično, kar je kajpada zgolj značilna reaganomika) socialno blaginjo za vse. Spomnimo se primera Enron. Škandal z Enronom je v državi, kjer naj bi imeli razvito »korporativno odgovornost« in njen »monitoring«, v samem centru poznega kapitalizma zlomilo tisto, kar ideologija/religija liberalizma izvaža/udejanja po vsem svetu. V intervjuju ob izidu popularne knjige *Corporate irresponsibility* je njen avtor, pravnik Lawrence E. Mitchell, na vprašanje, kako je bilo mogoče, da se je zgodil Enron, odgovoril z eno besedo: »Pohlep!« Za njim pa seveda ureditev, ki sistematično (in religiozno, ne pozabimo!) onemogoča nadzorovanje privatne lastnine, tako da korporacijski management postane podoben komunističnim birokratskim »novim razredom«, kot jih je imenoval Đilas. Osamosvoji se in iz »izvajalca« postane ustvarjalec privatnolastninske politike, ki ne služi ne »gospodarstvu« ne »nacionalnemu interesu« (v to verjamejo še kvečjemu razumniki) in tudi »socialni blaginji« ne. Seveda gre le za maksimiranje dobička (tudi to v dobro managerskih plač in deležev v delnicah), ne glede na socialne, ekonomske, politične in siceršnje posledice. Najbolj paradokсно pa je pri vsem tem, da medtem ko ves svet prevzema »uspešne« ameriške neoliberalne modele, nekateri v ZDA razmišljajo o uvedbi socialnega in državnega nadzora v tovrstnih korporativnih sistemih (Jalušič 2011).

5.6 Poslovna morala in etika

Na koncu poglavja bi še omenili moralo managerja. Ta je pomembna za organizacijo in njeno vodenje podjetja. Manager mora biti strokovno usposobljen. Obvladati mora široko paleto znanj. Manager je tudi ustrezno informiran in motiviran. Spoštuje nadrejene in sodelavce.

Pomembno vlogo imata poslovna morala in etika. Ti ustvarjata nekakšen skupen občutek, kaj je dobro in kaj slabo, kaj je prav in narobe v podjetju in njegovem poslovanju. Poglavitno načelo moralne drže pravi, da se nikoli ne smemo okoristiti na račun drugega. Seveda ne smemo pozabiti, da je v tržni družbi in podjetju prvo moralno pravilo tržni uspeh, toda hkrati

pravimo, da so ljudje moralni, kadar koristijo predvsem drugim. Predvsem je morala na prvem mestu odgovornost do sebe, kar se kaže kot odgovornost do drugih v podjetju in širšem poslovnem okolju. Zavedati se moramo, da je pot tista, kjer se kaže in išče prava mera. Ta nas pogosto obvaruje pred prehitrimi in koristoljubnimi dejanji. Zato mora manager v podjetju upoštevati pet »zlatih pravil« poslovne morale. Te so (Kovač 1996, 114–115):

- ciljna usmerjenost ljudi (splošno veljavni moralni principi);
- postopnost reševanja problemov (uravnoteženost glede na različne ljudi in interese);
- potrpežljivost pri sodelovanju z drugimi (odgovornost do drugih);
- dolgoročnost ukrepov (predvsem glede možnih učinkov in posledic);
- racionalnost delovanja (premišljeno ravnanje).

Kako lahko v vsakdanjem življenju podjetja presodimo, ali smo ravnali (moralno) prav in (etično) dobro? Odgovor je vsaj teoretsko preprost (Kovač 1996, 114–115):

- Najprej pogledjmo, ali nismo kršili splošnih moralnih norm družbe in države. Obstaja namreč neka mera »naravne morale«, ki jo vsi priznavamo za nekaj samoumevnega, logičnega in večnega. Vgrajena je z enako močjo v Božje zapovedi in državne zakonike ter je prvi kriterij našega odločanja.
- Drugi kriterij moralnosti je naša odgovornost do drugega. Če smo koristili sebi, ne da bi oškodovali druge, so naša ravnanja praviloma moralna in dobra.
- Tretji preizkus opravimo glede na zgornja »zlata pravila« moralnega obnašanja.
- Končni kriterij pa je osebna moralna drža, ki je individualna vrлина človeka (čast).
- Morala ljudi je namreč vedno povezana z dobrim mnenjem, ki ga imajo ljudje o sebi in svojih dejanjih.

Kje je skrivnost poslovnega sveta? Na drugem koncu, kot je to do sedaj skušala razlagati ekonomska teorija in menedžerska retorika? Do sedaj smo prisegali na znanje in strokovne argumente. To pomeni možnost, da za tem tiči poslovna mitologija. In tudi vera v poslovne formule in odrešujoče rešitve poslovnih nasvetov. Sedaj pa managerji postavljajo nove temelje, postavljajo novo razumevanje poslovne igre. Managerji in podjetniki s svojimi poslovnimi igrami želijo na drugačen način najti vedno nove rešitve za stare probleme in odkrivajo nove probleme. Za nekatere je vsaka rešitev šele nepredvidljiva pot prvega iskanja (Kovač 1996, 44–45).

Managerji morajo naprej verjeti v poslovne uspehe, da bi jih lahko uresničili v podjetniški praksi. Vodenje in upravljanje sprememb postaja ritual, ki zahteva predvsem obvladovanje poslovne kulture podjetja. Vera v poslovni uspeh in zaupanje v ljudi sta pri tem pomembnejša kot kartezijansko managersko znanje in njegove šolske modrosti. (Kovač 1996)

6 SKLEP

Vera je del življenja. Verni ljudje verjamejo, da obstaja nekaj posebnega, kar daje njihovemu življenju vsebino in smisel. Nihče ni brez vere. Dejstvo je, da ni treba, da veruješ v Boga. Vera je temeljno določilo človeka oz. je človeška eksistenca. Vera je tudi zelo povezana z razumom. Četudi vidimo ta nesmisel, človek lahko na uspešen način združuje razum in vero. Seveda, mnenja niso povsod enaka. Filozofi se med seboj pogosto ne strinjajo glede omenjenih kriterijev, še manj pa glede verovanj, ki naj bi bila temeljna ali ki bi prestala »sito razuma«. Še manj smo prišli do ugotovitve, da v resnici skoraj ničesar ne moremo dokazati »onstran možnosti dvoma« (Andrejč 2005). Ugotovili smo, da bo človek v prihodnosti želel več. Ne bo zadovoljen s tem, kar mora verjeti na zahtevo drugih. Želel bo poslušati svojo resnico, ne pa verjeti na zahtevo drugih. Iskal bo svoj razum. Seveda razum veri ne more škoditi, prej religija škodi razumu in veri.

Pri pisanju diplomske naloge smo bili ves čas osredotočeni na management, njegovo razumevanje in iskali razmerje med vero ter religijo. V začetku nismo vedeli, ali bo možno ugotoviti kakšne povezave, kaj šele ugotovitve. Vendar nas je ves potek diplomske naloge privedel do določenih zaključkov in smo ugotovili, da sta vera in religija povezani in hkrati je v simbiozi tudi management.

Dejstvo je, da vere ne moremo ločiti od religije. Vera naj bi bila osebni odnos do Boga, a tega ne bi bilo, če bi v okviru religije duhovno bogastvo ne prispelo do današnjih rodov. Hkrati pa tudi vera potrebuje management. Kako? Če se osredotočimo na rimskokatoliško vero, ta vera potrebuje Cerkev. Cerkev je sicer res duhovna ustanova, a za svoje delovanje potrebuje institucijo, ki je (bi morala biti) v službi oznanjevanja Kristusovega nauka. »Cerkveni management« naj bi bil, deloval in služil v imenu evangelija. Seveda je to institucija z različnim imenom in enakimi cilji. Institucije se spremembam prilagajajo. Ugotovili smo, da ima vsaka družba neki določen red.

V vsaki družbi obstaja hierarhija. Tudi v demokratični družbi je nekdo »na vrhu«, poznamo različne vrste elit. Če hierarhijo sestavljajo modri ljudje, je ta lahko zelo učinkovita. Vendar smo prišli do vprašanja, zakaj naj bi bila hierarhija sploh potrebna v zvezi s cerkvenim služenjem. Ali je sploh kaj, čemur bi se morali po Jezusovem vzoru bolj izogibati, kot je prav takšen oblastniški slog vladanja in vsakršne oblastniške manire, pa naj bodo še tako nedotakljivo posvečene v »sveto«.

V drugem delu smo se osredotočili na religijo. Ugotovili, kar seveda ni presenetljivo, da še danes v slovenščini nimamo jasnega izrazoslovja s področja religije. To pomeni, da v vsakdanjem življenju tako za religijo še zmeraj uporabljamo slovensko besedo vera. Vera je namreč pojav z velikim številom razsežnosti in religija je le ena izmed njih. Religija sprašuje in skuša odgovoriti na nekatera izstopajoča pomembna vprašanja. Zakaj je bil ustvarjen svet?

Kako naj ljudje živijo? Seveda, nobenega odgovora na pomembna vprašanja, ki jih postavljajo religije, ni mogoče dokazati in ga preizkusiti z razumom. Ali to pomeni, da je odgovor v nas samih? Psihologi raziskujejo vlogo religije pri zmanjševanju strahu, saj v njej ljudje dobivajo oporo, ki je zunaj njih samih. Mnenja so različna. Nekateri menijo, da je to primeren način spopadanja z življenjskimi težavami, drugi pa, da religija preprečuje, da bi ljudje postali samozavestni in zaupali v lastne sposobnosti, ter jih tako odvrča od soočanja s kruto resničnostjo. Če povzamemo, je religija stvar človeka, ki se vprašuje o poslednji resnici svojega življenja, o smislu vsega, kar obstaja, a ne na filozofski, temveč religiozni oz. duhovni način. Religija je torej eden prvih pojavov človekovega razuma. Izvedenec za primitivna verstva človeštva Leroi-Gourhan (1990, 14) trdi, da imamo prve sledove o religiji iz dobe, ko se človeški možgani povečajo, tj. iz dobe, ko je človek začel razmišljati. Ugotovili smo, da se kritična teorija, ki je način razmišljanja, ne omejuje na proučevanje samo religije, temveč se loteva vseh vrst načinov o mišljenju sveta. Je postopek raziskovanja religije z nizanjem kritičnih vprašanj o svetu in spornih idejah. Religija je lahko še marsikaj drugega, vsekakor je retorični izraz (Partridge 2009). Pri tem je najpomembnejše, da ljudje razumejo, v kaj verujejo. Prišli smo do pomembnega vprašanja oz. zaključka. Da religija ni to, kar ljudje mislijo, da je.

Duhovni voditelj Osho (1994) religijo imenuje mrtva skala. Poudarja, da religija ne sme biti mrtva organizacija, temveč vrsta religioznosti. Če se religioznost razširi po vsem svetu, bodo religije propadle in izginile. To (sklene Osho) bo izreden blagoslov za človeštvo, ko bo človek preprosto človek, niti kristjan, niti mohamedanec, niti hindujec. Te razmejitve, prav ta ločevanja, so bila vzrok tisočerih vojn skozi vso zgodovino. A to je spet druga zgodba.

Ves čas smo ob pisanju diplomske naloge želeli povezovati vero in religijo z managementom. In to nas je tudi privedlo do zaključka. S pomočjo intervjuja nam je teolog Božo Rustja podal odgovore. Tako smo lahko naprej empirično raziskovali in prišli do ugotovitve, da je management povezan z vero in religijo, in tukaj ne gre za nasprotja, temveč za močno povezavo. Zato lahko povzamemo, da je management mogoče razumeti tudi kot sodobno, novo religijo. Management potrebuje svoj podjetniški model oz. model kot kult. S tem smo povezali miselnost ter filozofijo managerja v sami organizaciji podjetja. Z raziskavo kulta smo želeli povedati, da je model kulture inovacije potreben. Pri managementu vendarle gre za upravljanje, in sicer za odgovorno vodenje in ne za golo stremenje po dobičku. Čeprav pravi management tudi dobička ne izključuje. Prav tako ne izključujemo, da morajo imeti managerji pri svojem vodenju sistem vodenja, sistem za doseganje svojih ciljev, h kateremu pripomorejo predvsem nove ideje. Seveda smo ugotovili, da je management lahko tudi ideologija, in da je z managerji povezana institucija, ki močno vpliva na nastanek organizacij. So managerji, ki imajo raje neposreden stik z dogajanjem, kakršen je v manjši organizaciji, so pa tudi managerji, ki jih vleče velikost organizacije podjetja in v njej dobro delujejo. Managerjeve odločitve in strategije, ki izhajajo iz njih, so bolj ali manj tvegane. Manager brez institucije, ki močno

vpliva na nastanek organizacije, ne more delovati sam. Institucija vpliva na delovanje gospodarstva, razvoj institucij pa bistveno vpliva na različno uspešnost gospodarstev. Pri takem uspehu je potreben tudi managerski guru, ki pravilno vodi in upravlja. Vodi nas tudi v novo mitologijo. Mitologijo »ekonomskega božanstva« trga, od katerega sta odvisna naše sedanje preživetje in gospodarska prihodnost. Vendar se tukaj verovanje v »ekonomsko božanstvo« ne konča. Tukaj nastane nova religija managementa. Zaupanje v moč denarja. Zlasti ko je to zaupanje pretirano, ima lahko strašne posledice. Pohlep. Zato morajo managerji verjeti v poslovne uspehe. *Vera, poslovni uspeh in zaupanje v ljudi so pri tem najpomembnejši.*

LITERATURA

- Andrejč, Gorazd. 2005. *Vera in razum: nevarna razmerja?* [Http://www.zivoupanje.org/vera-in-razum.html](http://www.zivoupanje.org/vera-in-razum.html) (16. 12. 2009).
- Einstein, Albert. 1955. *Kozmična religija*. [Http://www.teozofija.info/Einstein_Religija.htm/](http://www.teozofija.info/Einstein_Religija.htm/) (15. 12. 2009).
- Godin, Seth. 2004. *Moč virusne ideje*. Ljubljana: Založba poslovnih uspešnic.
- Hribar, Tine. 2008. *Filozofija religije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Jalušič, Vlasta. 2002. *Pohlep*. [Http://www.mladina.si/103295/pohlep/](http://www.mladina.si/103295/pohlep/) (16. 3. 2013).
- Johnson, Benton. 1963. On church and sect. *American Sociological Review* 28 (4): 539–549.
- Kovač, Bogomir. 1996. *Poslovna mitologija*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Krščanstvo. 2012. V *Wikipedija*. [Http://sl.wikipedia.org/w/index.php?title=Kr%C5%A1%C4%8Danstvo&oldid=3316457](http://sl.wikipedia.org/w/index.php?title=Kr%C5%A1%C4%8Danstvo&oldid=3316457) (8. 1. 2012).
- Küng, Hans. 2004. *Katoliška cerkev: kratka zgodovina*. Ljubljana: Sophia.
- Kuzmanić, Tonči A. 2008. Managerski diskurz kot perpetuiranje problema, in ne kot rešitev. V *Managerski diskurz: etične, politične, ideološke in komunikacijske dimenzije*, ur. Tonči A. Kuzmanić, 23–53. Koper: Fakulteta za management.
- Kuzmanić, Tonči A., in Ivo Bednarik. 2008. Zaprta ideološka matrica: management, kapitalizem in socializem. V *Managerski diskurz: etične, politične, ideološke in komunikacijske dimenzije*, ur. Tonči A. Kuzmanić, 73–103. Koper: Fakulteta za management.
- Leroi-Gourhan, André. 1990. *Gib in beseda II*. Ljubljana: ŠKUC, Filozofska fakulteta.
- Machiavelli, Niccolo. 2006. *Vladar*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Marx, Karl. (1844) 2000. *Contribution to the Critique of Hegel' s Philosophy of right*. [Http://www.marxists.org/archive/marx/works/1843/critique-hpr/intro.htm](http://www.marxists.org/archive/marx/works/1843/critique-hpr/intro.htm) (17. 1. 2013).
- Meredith, Susan. 1996. *Šolska enciklopedija. Svetovna verstva*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
- More, Thomas. 1958. *Utopija*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Mrkaić, Mićo. 2007. *To so bile svete krave*. Ljubljana: Pasadena.
- North, Douglass C. 1990. *Institutions, institutional change, and economic performance*. New York: Cambridge University Press.
- Osho. 1994. *Učim religioznost, ne religije*. Maribor: D. Celan.
- Partridge, Christopher, ur. 2009. *Verstva sveta*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Peters, Tom J., in Robert H. Waterman, Jr. 1982. *In search of excellence: lessons from America's best-run companies*. New York: Harper & Row.
- Ranke-Heinemann, Uta. 2000. *Ne in amen: napotilo za verski dvom*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Rode, Franc. 1977. *Knjiga o verstvih*. Celje: Mohorjeva družba.
- Stark, Rodney, in William Sims Bainbridge. 2007. *Teorija religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Stiglitz, Joseph E. 2002. *Globalization and its discontents*. New York: W. W. Norton.

Tavčar, Mitja I. 2008. Management in organizacija: celostno snovanje politike in organizacije.
Koper: Fakulteta za management.